

บทที่ 4

คำที่มี ๒ ในภาษาสมัยก่อนและอาจมี ๒ หรือไม่มี ๒ ในภาษาสมัยปัจจุบัน

เมื่อเปรียบเทียบภาษาสมัยก่อนกับภาษาสมัยปัจจุบันแล้ว จะเห็นว่า มีคำบางคำซึ่งมี ๒ อยู่ในสมัยก่อน แต่ในปัจจุบันจะมีลักษณะต่าง ๆ กันไปคือ

- 4.1 เป็นคำซึ่งไม่มี ๒ ในภาษาเขียนที่เป็นธรรมดาสามัญในสมัยปัจจุบัน
- 4.2 เป็นคำซึ่งยังคง ๒ อยู่ในภาษาถิ่นบางถิ่นในสมัยปัจจุบัน
- 4.3 เป็นคำซึ่งบางกรณีมี ๒ เป็นคำซ้อน และบางกรณีไม่มี ๒ เป็นคำซ้อนในภาษาสมัยปัจจุบัน

4.1 คำซึ่งไม่มี ๒ ในภาษาเขียนที่เป็นธรรมดาสามัญในสมัยปัจจุบัน

ภาษาเขียนที่เป็นธรรมดาสามัญ หมายถึงภาษาเขียนที่ ๒ กันโดยทั่วไป ไม่มี ๒ ในภาษาของบุคคลซึ่งมีอาชีพใดอาชีพหนึ่งโดยเฉพาะ คำซึ่งมี ๒ ในภาษาสมัยก่อน แต่ไม่มี ๒ ในภาษาเขียนที่เป็นธรรมดาสามัญในสมัยปัจจุบัน อาจแบ่งได้เป็น 3 ประเภท คือ

- 4.1.1 คำที่ไม่มี ๒ เลยในภาษาที่เป็นธรรมดาสามัญ
- 4.1.2 คำที่มีรูปเหมือนกับคำซึ่ง ๒ ในภาษาปัจจุบัน แต่ ๒ ในความหมายต่างกับปัจจุบัน
- 4.1.3 คำที่ในภาษาสมัยก่อนถือว่าเป็นคำเดี่ยว แต่ปัจจุบันถือว่าเป็นสองคำ

4.1.1 คำที่ไม่มี ๒ เลยในภาษาที่เป็นธรรมดาสามัญ คำบางคำเป็นคำเก่า ซึ่งปรากฏในภาษารอยแหวสมัยก่อน แต่ไม่มี ๒ เป็นภาษาธรรมดาสามัญเลยในสมัยปัจจุบัน เช่น คำต่อไปนี้

ขอ มีความหมายตามพจนานุกรม ว่า "ปล้น, ทัพที่ทัพใด" แต่ตามตัวอย่างในภาษาสมัยก่อนคำว่า ขอ น่าจะ ๒ ในความหมายว่า "เชื่อว่า, หรือ เกิด" ซึ่งแสดงเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในทัพที่ทัพใด

ตัวอย่าง

รัชกาลที่ 1 "ถึงมาทว่าท่านจะตอรับบั้ง เตกเสีย ถ้าชนะก็เหมือนชนะผู้หญิง

ถ้าขอแพแก่มันก็จะเสีย เกียรติยศของพระเจ้าอันตงหาควรมิ" (สาม. 1083)

ตามตัวอย่างนี้ คำว่า ชุก น่าจะใช้ในความหมายว่า "เผื่อว่า" ซึ่งแสดงเหตุการณ์
ที่เกิดขึ้นในทันทีทันใด

"ถ้าข้ามไปเกลือกมิตันจะถึงที่ ชุกมีข้าศึกยกมาในขณะนั้น
เราจะขอแปรนประการใด" (สาม. 1054)

ตามตัวอย่างนี้คำว่า ชุก น่าจะใช้ในความหมายว่า "เกิด" ซึ่งแสดงเหตุการณ์
ที่เกิดขึ้นในทันทีทันใด

ในสมัยปัจจุบัน คำว่า ชุกมีใช้ในความหมายตรงตามพจนานุกรม
ว่า "เกิดความลำบากขึ้นทันที"

จักรกุน น่าจะมีความหมายว่า "คุณด้ายดี, ดีเท่า"

ตัวอย่าง

รัชกาลที่ 1 "ท้าวพญามนตรีมุกขหัว เมืองลูกขุนหัวหมื่นชีข้างม้าย้วยาน
กลายหน้าโรมามาลองไซ้ให้ชาวมาหามมีพึงให้ไหม จักรกุน ทวีคุณ" (1 ฎ. 85)

ในภาษาสมัยปัจจุบันคงมีที่ใช้แต่ คำว่า ทวีคุณ ซึ่งมีความหมายตรงตาม
พจนานุกรม ว่า "คุณด้ายสอง, สองเท่า"

ชักรูป มีความหมายว่า "ถายรูป"

ตัวอย่าง

รัชกาลที่ 4 "กวันรับสั่งให้มาเชิญพวกราชทูตทั้งหกคนไปที่ศึกสำหรับ
ชักรูป ให้ช่างชักรูปถวาย" (จ.ม.ราโช. 189)

รัชกาลที่ 5 "อนึ่งรูปราชทูตเผ่าที่กำกับเรื่องนี้ เป็นรูปชักรูปจากรูปแกะ
อันตีพิมพ์ ณ กรุงโรมในกาลสมัยนั้น" (วชิรญาณ. 31/3061)

คำว่า ชักรูป ในตัวอย่างเหล่านี้ สมัยปัจจุบันใช้เป็นภาษาปาก

หมายเหตุ ในภาษาสมัยก่อน นอกจากคำว่า ชักรูป แล้ว ยังใช้คำว่า ถายรูป ได้ด้วย

เช่น

รัชกาลที่ 5 "วันนี้ที่ตำหนักแดงตัวพี่เขยวมาล แต่งอย่างพึงสวดไปถายรูป" (จ.ม.วชิรณิศ. 39)

- รัชกาลที่ 6 "เมื่อมาดูพระราชนิพนธ์ ช่างถวายรูปมาตามถายอีก ทั้งช่าง
ของ รัฐบาล แล องค์พระแก้วฟ้า ก็ เล่น ช่างรูปมาขอถาย ด้วย" (นครวัด. 41)
"เมื่อเห็นหลังคาวิหารนี้แล้ว จึงใคร่ทราบแนว่าหลังคาวิหาร
วัดศรีชุมเคยเป็นอย่างไร และเพราะเหตุทาง ถายรูป วิหาร ที่ วัดศรีชุม
ไม่ได้ จึงใคร่ ถายรูป วิหาร วัดสระ ประทุม นี้ ไว้ แทน" (พระร่วง. 196-7)

ชำแระ มีความหมายตรงตามพจนานุกรม ๆ ว่า "ที่แฉะ, ที่เลน"

ตัวอย่าง

- รัชกาลที่ 3 "ใ้บอกขึ้นไปว่ากำปั่นเซอร์ เซมส์ รุกคิกอยู่ที่ ชายชำแระ
ข้างใน เจ้าพระยาพระคลังมีความวิตกมาก" (พงศ. 62/120)

"กะปิตันนายกำปั่นให้กำปั่นลำเล็กเข้ามาหอคอย ชายชำแระ
ข้างในตรงร่องน้ำ" (พงศ. 62/119)

- รัชกาลที่ 4 "เวลาเช้าห้าโมงเศษ ถึงที่ หอคอย ชายชำแระ นอกสันคอน
ปากน้ำเจ้าพระยา" (จ.ม.ราโช.230)

- รัชกาลที่ 6 "วันที่ 14 ธันวาคม เวลารุ่งสว่าง เรือแล่นข้ามสันคอนเข้ามา
พบ ชายชำแระ แล้ว แต่ยังต้องแล่นรอกต่อมา" (นครวัด. 231)

ในตัวอย่างเหล่านี้ มีข้อน่าสังเกตคือ คำว่า ชำแระ มักใช้กับคำว่า ชาย เป็น
ชายชำแระ ซึ่งน่าจะมีความหมายว่า "ที่ชายเลน"

ชุมนุม มีความหมายตามอักษรวิธานศรีบัวว่า "เป็นชื่อทับที่ชุมนุมนั้น, เหมือนอย่าง
พวกกองทัพ ตั้งประชุมกันเป็นคน" (186) และมีความหมายตามพจนานุกรม ๆ ว่า "ที่พัก,
ที่อาศัย"

ตัวอย่าง

- รัชกาลที่ 1 "ฝ่ายหัวเมืองทั้งปวงซึ่งอยู่ ณ เมืองลกเอียงต่างตั้ง ชุมนุม
พักทหารอยู่" (สยาม. 462)

"ครั้นเวลาสองยามเศษใจโง่ก็ยกมาถึงตำบลอ้วเจ้า จึงให้
ทหารทั้งปวงมัคพื้นแลฟางจุดเพลิงรคมเผาฉางข้าวขึ้นให้ไหม้ แล้ว
ไต่ทหารโหรงเห่าโจมตีชุมรมอี่เข่ง" (สาม. 462)

ตามตัวอย่างเหล่านี้ คำว่า ชุมรม น่าจะใช้ในความหมายว่า "ที่ประชุมพักกองทัพ"

ขับทราย มีความหมายตามอักขรวิธานศรีบัวต๋ ว่า "เป็นชื่ออาการที่นำขี้มาขับไป,
เหมือนอย่างฟองทะเลขับน้ำ, ฤๅความรุนแรง" (196) คำนี้ไม่มีในพจนานุกรม ๆ คงมีแต่คำว่า
ขับขาน ซึ่งอธิบายว่า เป็นภาษาปาก แปลว่า "ขี้มาขับ" ส่วนคำว่า ขี้มาขับ มีความหมายตาม
พจนานุกรม ๆ ว่า "เอิบอาบเข้าไปทั่วถึง" แต่คำว่า ขับทราย ตามตัวอย่างที่พบในภาษาสมัย
ก่อน ไม่น่าจะมีความหมายตรงตามอักขรวิธานศรีบัวต๋และพจนานุกรม ๆ คำนี้ในภาษาสมัยก่อน
น่าจะมีความหมายว่า "สืบเอาให้รู้ความ"

ตัวอย่าง

รัชกาลที่ 1 "ให้ระวังกลดสูมาอี่จิงไต เกลือกจะวางยูคนชุมไว้ อย่าให้
รีบยกดวงเขาไปก่อนขับทราย คูโห่งคี่" (สาม. 1406)

"ข้าพเจ้านี้จะไต่เป็นคนสอดแนมเข้ามาขับทรายเอากิจการ
นั้นหามิไต่"

ตามตัวอย่างเหล่านี้ คำว่า ขับทราย น่าจะหมายความว่า "สืบเอาให้รู้ความ"

ทสำอาง, หรือทสำอางค์ มีความหมายตรงตามพจนานุกรม ๆ ว่า "มาตราวัดน้ำฝน
เท่ากับสิบสองทังคเป็นหนึ่งทสำอาง และสิบทสำอางเป็นหนึ่งนิ้ว" นอกจากจะเป็นมาตราวัดน้ำฝน
แล้ว คำว่า ทสำอาง ที่ปรากฏในภาษาสมัยก่อนยังเป็นมาตราชั่งเงินอีกด้วย

ตัวอย่าง

รัชกาลที่ 4 "ในข้างแรมนี้ฝนตกสามครั้ง ๆ หนึ่งก็ไต่หน้าเพียง 14. 15. 16

ทสำอาง"

(หัตถ. 65)

ตามตัวอย่างนี้ คำว่า ทสำอาง ใช้เป็นมาตราวัดน้ำฝน

“อย่างหนึ่งเงินที่ใหม่ยังหนักคงเต็มเหรียญละเจ็ดสลึง
สองทศางค์ก็ยังมี อย่างหนึ่งเงินที่เก่าแล้วเบาหย่อนตาชั่งไป
เหรียญละทศางค์บ้างครึ่งทศางค์ก็มี”

(ประกาศ. 181)

ตามตัวอย่างนี้ คำว่า ทศางค์ ใช้เป็นมาตราชั่งเงิน

นึ่ง (ริ้ว) กลาบาต คำว่า กลาบาต มีความหมายตามพจนานุกรม ๆ ว่า
“พวกนึ่งยามตามไฟ, การตามไฟรักษายาม”

ตัวอย่าง

รัชกาลที่ 1 “และเกณฑ์นึ่งกลาบาตที่สนามมวย 4 กอง ๆ ละ 200 คน” (พงศ. 62/4)

“คนซึ่งรักษาประตูขึ้น 2 ข้างริมถนนและนึ่งริ้วกลาบาตและ
คนปีกลองชะนะนั้นจะให้ใส่เสื้อใส่หมวกควายหรือประการใด” (พงศ. 62/7)

รัชกาลที่ 5 “ตามระยะทางมีป่าทึบ มีคนมานึ่งกลาบาต คนคู่มากทั้ง
ฝรั่งไทย”

(จ.ม. วชิรวิทย์. 160-161)

ตามตัวอย่างเหล่านี้ คำว่า กลาบาต น่าจะใช้ในความหมายว่า “พวกนึ่งยามตามไฟ”

บั้งเหต มีความหมายตามอักษรวิธานศัพท์ว่า “คือบันดานเหต, เหมือนการไม่ควรร
จะมีเหต, แลเหตุนั้นมาเกิดขึ้นว่าบั้งเหต” (359) และมีความหมายตามพจนานุกรม ๆ ว่า
“ประมาท เช่น บั้งเหตुकुक; ทำให้เป็นเหต, บันดาลเหต, เช่น ไบก็บั้งเหตูกวางประจักษ์คำ”

ตัวอย่าง

รัชกาลที่ 1 “ทานว่าผู้ชายนั้นบั้งเหตुकुकแก่ธาแผ่นดินทาน” (2 กฏ. 303)

ตามตัวอย่างนี้คำว่า บั้งเหต น่าจะใช้ในความหมายว่า “สมประมาท”

“ผู้รักษาของ ๆ หลวงคุณความบั้งเหตทำให้ไฟไหม้เรือนลามไป

ไหม้โรงแสงของหลวง” (3 กฏ. 297-9)

ตามตัวอย่างนี้ คำว่า บั้งเหต น่าจะใช้ความหมายว่า “ทำให้เป็นเหต”

ผู้มีชื่อ คำนี้ไม่มีทั้งในอักษรวิธานศัพท์ และ พจนานุกรม ๆ แต่มีที่ใช้หลายแห่ง ในภาษาสมัยก่อน ตามที่ปรากฏในตัวอย่าง คำว่า ผู้มีชื่อ นี้ น่าจะหมายความว่า "ผู้มีตัวตน อยู่จริง ๆ หมายถึงใครก็ได้ที่สามารถอ้างอิงหรือเรียกตัวมาเป็นพยานในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง"

ตัวอย่าง

รัชกาลที่ 1 "ถ้ากระนั้นเจ้าช่วยเดินไปเมืองห้วยหล้า พุคจากหน้าใจ เจ้าเมือง แคว้นทำเป็นว่าข้าให้ไปไ้ไรางวัลแกทหารผู้มีชื่อ ซึ่งทำสงครามมีความชอบนั้น" (สาม. 1547)

รัชกาลที่ 2 "เวลารุ่งเช้า นายหมกหมอกกับผู้มีชื่อ ก็ผูกช้างไปข้างทิศ อีสานตามฝัน" (จ.ม.ศ. 34)

"นายหมกหมอกเรียกผู้มีชื่อ 4 คนกับข้างพัง 2 ข้างเข้ามา" (จ.ม.ศ. 35)

รัชกาลที่ 4 "ประกาศเรื่อง เถรจันแทงผู้มีชื่อ แลหนีไป" (ประกาศ. 28)

รัชกาลที่ 5 "ยังมีผู้มีชื่อ อีกสองคนมาไหลยอคำแมนย่าวว่า เขาได้เห็น โคลโลเนลโคเวนตรี เดินอยู่ข้างแบงก์เมื่อเวลาสองทุ่มครึ่ง" (วชิรญาณ. 1/88)

หมายเหตุ คำที่อยู่ข้างหน้าคำว่า "มีชื่อ" ตามที่ปรากฏในภาษาสมัยก่อนนั้น นอกจาก จะใช้คำว่า ผู้ แล้วยังอาจใช้คำอื่นใด เช่น คำว่า สมีอ, อง เช่น

ตัวอย่าง

รัชกาลที่ 4 "อายทิมสมิทำข้าเรากับชื่อปรางที่ทองกฎิอายทิมสมิควย อายเสื่อสมิทำข้าเรากับชื่อรอกที่ทองกฎิอายเสื่อสมิควย ตุลาการ เอาตัวผู้มีชื่อ ของชัคมาชำระ" (ประกาศ. 79)

"อนึ่ง ซึ่งใครชาวาวาญวนจะเข้ามาขอเปนไมตรีนั้นการก็เป็นจริงแล้ว บัดนี้ ญวนแต่งให้ผู้มีชื่อ คนหนึ่งกับไพร่ 43 คนมากับเรือสามลำ" (หัตถ. 156)

แผนพาน มีความหมายคล้ายกับที่อธิบายในอักษรวิธานศัพท์ว่า "แผนพาน, คือแผนพาน, เป็นความเปรียบเหมือนคำว่ามีกิติศัพท์แผนพานไปทั่วโลกยนั้น" (431)

ตัวอย่าง

รัชกาลที่ 1 "ขณะนั้นพระสุรเสด็จอำรินทราราชราชนาถไคยีนไปทั่ว

หมื่นจักรวาท"

(1 กฏ. 48)

ตามตัวอย่างนี้ คำว่า นาถ จะใช้ในความหมายว่า "แผ่กระจายไปทั่ว"

พ้อออ คำนี้ไม่มีทั้งในอักษรวิธานศรียต์และพจนานุกรม ๆ แต่ตามที่ปรากฏในตัวอย่าง คำว่า พ้อออ น่าจะหมายความว่า "ลมหลอกให้ชอบใจแบบเดียวกับล่อเด็กตัวของเล่น"

ตัวอย่าง

รัชกาลที่ 4 "ถึงจะเปนของไม่มีประโยชน์นัก เป็นแต่เครื่องพ้อออ

ก็เป็นของเล่นง่าย จะไค้ให้เด็ก ๆ เล่น ฤสาวกามาแต่

หัวเมืองก็จะไค้เอาออกเล่นให้พ้อออลาว"

(หัตถ. 35)

"วิชานี้ก็สำคัญ นาฬิกาทองแกเสมอไปเพราะว่าทองไข้อยู่
เป็นนิจมิไขพ้อออ"

(หัตถ. 36)

อยู่ข้าง มีความหมายว่า "คอนข้าง"

ตัวอย่าง

รัชกาลที่ 5 "กลางคืนก็อยู่ข้างจะหนาว หมูนี้อากาศไม่ค้อย่างยิ่ง ถ้าเป็น

ในบางกอกพอไม่สบายเสียแล้ว"

(ไกลบ้านครุ. 228)

"ในเวลาประชุมใหญ่นั้น พระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัว
ไม่ไค้เสด็จลงมาเพราะเป็นเวลาที่ทรงพระประชวรอยู่ข้างจะชุกชุม
มากอยแล้ว"

(ดิบสองเคื่อน. 122)

"ชาพระพุทธรเจ้าไค้ไปเฝ้าเยี่ยมเยือนและบ้านของและการ
ต่าง ๆ ที่ไค้จัดขึ้นใหม่ไค้เฝ้าและสังเกตุพระอิษยาคัยอยู่ข้าง
โปรดวังที่ประทับมาก"

(พระเสด็จ. 121)

รัชกาลที่ 6 "พอดีกจากเขา เจ้าที่ใหญ่ประทานเงิน 400 บาทแก่เรา เพื่อซื้อเครื่องแต่งตัว เครื่องใช้แลเครื่องแต่งเรือน เป็นของไม่เคยรับ อยู่ข้างคันทนมาก" (พระประวัติ. 22)

"ทุก ๆ บ้านมีรั้วกันเป็นขอบเขต ดังเกตวาทานของทีสะอาด และเรียบรอยเป็นระเบียบ จึงเข้าใจได้ว่า ราษฎรตามแถบนี้ อยู่ข้างจะบริบูรณ์" (พระราวง. 42)

"งานเมืองเก่าคูป้อมปราการที่ไทยเราสร้างไว้อยู่ข้าง เลวทรามแลเล็กควย" (นครวัด. 71)

อำแดง มีความหมายตามพจนานุกรม ๆ ว่า "(โบ) คำนำหน้าชื่อหญิงสามัญ" คำว่า หญิงสามัญ ในที่นี้ ไม่จำกัดว่าต้องเป็นหญิงสาวหรือหญิงที่แต่งงานแล้ว

ตัวอย่าง

รัชกาลที่ 3 "ภรรยาข้าพเจ้าชื่ออำแดงเคียบ" (ทัพญวน. 9)

รัชกาลที่ 5 "ไปไต่ความมาจากนายเกศคำรวจวังนาอายุ 78 ปี อำแดงปานภรรยาอายุ 77 ปี ซึ่งอยู่ในคลองบางมด แจงความว่า" (สืบสองเดือน. 357) คำว่า อำแดง ใช้นำหน้าชื่อหญิงที่แต่งงานแล้ว

รัชกาลที่ 4 "อนึ่งถอยคำจะจดชื่อหญิงนั้น ถ้าหญิงที่ไม่มีบรรดาศักดิ์ มีตัวแล้วอยู่กับตัวก็ เป็นนายก็ ก็ จึงให้เรียกว่าอำแดง ถายัง ไม่มีตัวเรียกว่า อำแดงไม่ได้ ให้ออกชื่อเปล่า ๆ เด็ด" (ประกาศ. 76)

ตามตัวอย่างนี้ คำว่า อำแดง ใช้ในความหมายไม่ตรงตามพจนานุกรม ๆ คือ ใช้นำหน้าชื่อหญิงสามัญที่มีแล้วเท่านั้น (1)

¹ จากคำบอกเล่าของคนรุ่นเก่าในสมัยปัจจุบัน คำว่า อำแดง ใช้ตรงตามความหมาย ในพจนานุกรม ๆ คือ ใช้นำหน้าชื่อหญิงสามัญทั้งที่ยังเป็นสาวและแต่งงานแล้ว

อายวน มีความหมายตรงตามอักษรวิธานศัพท์ว่า "อำความไวไม่บอกความอันใด ๆ นั้น" (793) และมีความหมายตรงตามพจนานุกรม ๆ ว่า "ปิตบัง, พราง, อำพราง"

ตัวอย่าง

รัชกาลที่ 1 "แลอายวนเนื้อความไว้ให้ข้าพพระราชาหนด" (1 กฏ. 162)

หมายเหตุ คำว่าอายวน นี้มีที่ใช้ใน "อิตรราชคำฉันท์" ซึ่งเป็นวรรณคดีสมัยรัชกาลที่ 6 สันนิษฐานว่า ผู้แต่งหนังสือเล่มนี้ เลือกลงใช้คำว่า อายวน ซึ่งเป็นคำโบราณเพื่อให้เหมาะสมกับเนื้อเรื่องซึ่งเป็นเรื่องโบราณในรามายณะมากกว่าจะเป็นคำที่ใช้กัน เป็นธรรมดาสามัญในสมัยนั้น

ตัวอย่างการใช้คำว่า อายวน ซึ่งปรากฏใน "อิตรราชคำฉันท์"

คงโศกเหลือแสนพิลาปครวญ ทุนนสอระหวน

เราจะอายวนยุบลดวง (2)

4.1.2 คำที่มีรูปเหมือนกับคำที่ใช้ในภาษาปัจจุบัน แต่ใช้ในความหมายต่างกับปัจจุบัน มีคำบางคำซึ่งใช้ในภาษาร้อยแก้วสมัยก่อนและมีรูปเหมือนกับคำที่ใช้ในภาษาสมัยปัจจุบัน แต่ใช้ในความหมายต่างกัน อาจกล่าวได้ว่า คำต่าง ๆ ซึ่งใช้ในความหมายดังในตัวอย่างต่อไปนี้ไม่มีใช้ในภาษาปัจจุบัน เช่นคำว่า

เก็ดอ็อก

(สมัยก่อน) ใช้ในความหมายตรงตามพจนานุกรม ๆ ว่า "เกรง, หาก, ถ่า, แม่, บางที, เผื่อว่า"

(ปัจจุบัน) ใช้ในความหมายตรงตามพจนานุกรม ๆ ว่า "กลัว, กลุก, เคล้า"

² พระยาศรีสุนทรโวหาร (น้อย สาตักษณ), อิตรราชคำฉันท์ (พระนคร : โรงพิมพ์อักษรนิติ, 2471), หน้า 19

ตัวอย่าง

รัชกาลที่ 1 "ท่านกับดิฉันแก่งแย่งกัน ต่างคนต่างถือตัวว่าเป็นใหญ่
 เกดล็อกทานเสพยสุราเมา ดิฉันจะเอายาพิษให้ท่านกิน" (สาม. 179)
 ตามตัวอย่างนี้ คำว่า เกดล็อก น่าจะใช้ในความหมายว่า "หาก, ถ้า, แม่, หรือ
 เมื่อว่า"

"เกดล็อกสมัครรักแกล้งบังเอิญของ ๆ เขาไว้ เจ้าของขาด
 อลาไยก็จะขาดสิขาทอยก่อนแล้ว" (4 กฐ. 173)
 ตามตัวอย่างนี้ คำว่า เกดล็อก น่าจะใช้ในความหมายว่า "หาก, ถ้า, แม่"
 "แต่ซึ่งจะคิดทำนั้นก็ย้านอนใจ ถ้าเข้าไปเกดล็อกจะเสียหวังที่" (สาม. 45)
 "บัดนี้การสงครามพม่ากับมอญก็ไครบพุ่งกันมาอยู่แล้ว
 จะไว้ใจมิไคเกดล็อกทัพมอญจะยกขึ้นมากระทำแกลงกรุงอังวะ
 แลหัวเมืองเขตแดนอีก" (ราช. 372)

รัชกาลที่ 4 "พวกเมืองญวนก็จัดเรือออกลาดตระเวนอยู่ เกดล็อกเรือ
 ตะเวนญวนจะไล่สลัดเกินเขตแดนญวนเข้ามา" (ประกาศ. 165)
 ตามตัวอย่างเหล่านี้ คำว่า เกดล็อก น่าจะใช้ในความหมายว่า "เกรง"
หมายเหตุ ในอักษรวิธานศรียท์ไม่มีคำว่า เกดล็อก แต่มีคำว่า เกดล็อกจะเป็น แปลว่า
 "ความที่เห็นจะเป็นหย่างนั้น, หลาดถ้าจะเป็นหย่างนั้น, แม้นจะเป็นหย่างนั้น" และคำว่า
 เกดล็อกว่า แปลว่า "ความที่ถาวว่า, แม้นว่า, หลาดว่า, ว่า, เพื่อว่า, เมื่อว่า" (60)

/ ทวน

(สมัยก่อน) ใช้ในความหมายตรงตามพจนานุกรม ๆ ว่า "เมี้ยน, ตี, ค่ายลวดหนึ่ง"
 แต่ตามตัวอย่างที่อ่านพบในภาษาสมัยก่อน คำว่า ทวน หมายถึง การตี
 ค่ายไม้หวายก็ได้ เรียกว่า "ทวนค้ำไม้หวาย" (ปัจจุบันใช้คำว่า
 เมี้ยน, ตี, หรือ โขย แทน)
 (ปัจจุบัน) ใช้ในความหมายตรงตามพจนานุกรม ๆ ว่า "อาวุธอย่างหนึ่งคล้ายหอก
 มีพู่ และ ยอน, ส่วนกลับ"

ตัวอย่าง

รัชกาลที่ 1 "ถ้าเจรจาครั้งหนึ่งให้ทวนควยลวดหนึ่ง 15 ที ถ้าเจรจาถึง

2 ครั้ง ให้ทวนควยลวดหนึ่ง 20 ที"

(1 ฎ. 95)

"ถ้าหญิงนั้นยินยอมควย ให้ทวนหญิงนั้นควยไม้หวาย 25 ที

ส่วนชายนั้น ทวนควยลวดหนึ่ง 50 ที"

(1 ฎ. 122)

หมายเหตุ ในสมัยก่อน การทวนควยไม้หวาย หรือทวนควยลวดหนึ่งนี้อาจใช้คำว่า
ตี แทนคำว่า ทวน ได้ เป็น ตีควยไม้หวาย และ ตีควยลวดหนึ่ง เช่น

"อนึ่งชายหญิงเจรจาควยกันในวังยอมทำชู้กันไซ้ ให้ตีควยไม้
หวาย 20 ที ถ้าผู้ชายชาววังให้ตีควยลวดหนึ่ง 50 ที ถ้าหญิง
ชาววังให้ฆ่าเสีย"

(1 ฎ. 122)

✓ บาท

(สมัยก่อน) ใช้ในความหมายตรงตามพจนานุกรม ๑ ว่า "หนึ่งในส่วนสิบของนาฬิกา"

(ปัจจุบัน) ใช้ในความหมายตรงตามพจนานุกรม ๑ ว่า "เชิง, เท้า ชื่อหน่วยเงิน
ที่ชำระหนี้ได้ตามกฎหมาย แบ่งออกเป็น 100 สตางค์, ชื่อมาตราเงิน
4 สิ่ง เป็นหนึ่งบาท, มาตราซึ่งตามวิธีประเพณีเท่ากับ 1 ใน 4 ของ
คำสิ่ง, ส่วนหนึ่งของบทแห่งคำประพันธ์ เช่น โคลง บทหนึ่งมี 4 บาท
เป็นต้น"

ตัวอย่าง

รัชกาลที่ 2 "เวลา 4 โมง 9 บาท ถอยแพออกจากที่" (จ.ม.ศ. 23)

ตามตัวอย่างนี้ ในสมัยปัจจุบันจะเป็นเวลา 4 โมง 54 นาที

"เวลาบ่าย 5 โมง 5 บาท ลมส่งมีพระบันฑูลโปรดเกล้า ๑

ให้ถอยแพพระยาข้างออกจากที่ประทับ"

(จ.ม.ศ. 22)

ตามตัวอย่างนี้ ในสมัยปัจจุบันจะเป็นเวลาบ่าย 5 โมง 30 นาที

หมายเหตุ ในอักษรราชธานศรียต์ มีคำว่า บาทโมง และให้ความหมายไว้ว่า "คือ
เขาทำสำหรับกำหนดเวลาว่าสิบบาท, เปนโมงเปนทมนั้น" (364)

เรื่องเกี่ยวกับการนับเวลา ปรากฏอยู่ในตอนหนึ่งของหนังสือมูลบทบรรพกิจ ของ
พระยาศรีสุนทรโวหาร (น้อย อาจารยางกูร) ว่า

วันหนึ่งนั้นแปดยามย่ำ กลางวันทานก่ำ หนคไว้วาสี่ยามมี กลางคืนก็นับยามสี่ วันกับ
ราตรี จึงเป็นแปดยามตามไซ้ ยามหนึ่งสามนาฬิกาไซ้ นาฬิกาทานไซ้ กลางวัน
ทานเรียกโมงนา กลางคืนเรียกวาทูมหนา นาฬิกาหนึ่งรา ได้สิบบาททานนอกไว้
บาทหนึ่งสี่นาที่ไทย นาที่หนึ่งได้ สิบหาเพ็ชระนาที่ เพ็ชระนาที่หนึ่งนี้ หกปรากฏด้วยก็
ปรากฏหนึ่งสิบอักษรไซ้... (3)

ตามตัวอย่างนี้ คำว่า โมง และทูม เท่ากับ 1 นาฬิกา คำว่า บาทโมง ซึ่ง
เท่ากับ 10 บาท ตามอักษรภิกษานศรับที่นั้นเท่ากับ 1 โมง หรือ 1 ทูม เพราะฉะนั้น บาทโมง
จึงเท่ากับ 1 นาฬิกา

ส่วนคำว่า บาท ที่มีไซ้ในภาษาสมัยก่อน จะเท่ากับเวลาเท่าไร ในสมัยปัจจุบันนั้น
มีวิธีเทียบเป็นชั้น ๆ ดังต่อไปนี้

(สมัยก่อน)	1 วัน	มี 8 ยาม	
		กลางวัน	มี 4 ยาม
		กลางคืน	มี 4 ยาม
		1 ยาม	มี 3 นาฬิกา
		กลางวัน	มี 4 ยาม เท่ากับ 12 นาฬิกา
		กลางคืน	มี 4 ยาม เท่ากับ 12 นาฬิกา
		เพราะฉะนั้น 1 วัน (กลางวันและกลางคืน)	เท่ากับ 24 นาฬิกา
(ปัจจุบัน)	1 วัน		เท่ากับ 24 ชั่วโมง
		เพราะฉะนั้น 1 นาฬิกา	เท่ากับ 1 ชั่วโมง

¹ พระยาศรีสุนทรโวหาร (น้อย อาจารยางกูร), แบบสอนหนังสือไทย มูลบท
บรรพกิจ (พระนคร : โรงพิมพ์บำรุงนุกฎกิจ, 2510), หน้า 89

(สมัยก่อน)	1 นาฬิกา	เท่ากับ	10 บาท
(ปัจจุบัน)	1 ชั่วโมง	"	60 นาที
	เพราะฉะนั้น	"	60 นาที
	1 บาท	"	6 นาที

4.1.3 คำที่ในภาษาสมัยก่อนถือว่าเป็นคำเดียว แต่ปัจจุบันถือว่าเป็นสองคำ คำที่ในภาษาสมัยก่อนถือว่าเป็นคำเดียวนั้น มีรูปเหมือนกันและมีความหมายเกี่ยวข้องกับคำที่ในสมัยปัจจุบันถือว่าเป็นสองคำ แต่ในสมัยปัจจุบันจะไม่มีที่ใช้ในรูปที่เป็นคำเดียวเลย อาจกล่าวได้ว่า คำต่าง ๆ ในตัวอย่างต่อไปนี้มีใช้ในสมัยปัจจุบัน เช่น

กำนันตลาด, หรือกำนันตระหลาด

(สมัยก่อน) คำว่า กำนันตลาด ถือว่าเป็นคำเดียว น่าจะใช้ในความหมายว่า "ผู้ดูแลรักษาตลาด"

(ปัจจุบัน) กำนัน มีความหมายตามอักขรภิธานศรับท์ว่า "คนที่เป่นใหญ่ในบ้านอันชาวบ้านควรจะคำนับ" (13) และมีความหมายตามพจนานุกรม ๓ ว่า "ตำแหน่งผู้ปกครองลูกบ้าน เหนือผู้ใหญ่บ้าน; ผู้ป้องกัน, ผู้รักษา, ผู้ดูแล"

ตลาด มีความหมายตามพจนานุกรม ๓ ว่า "ที่ชุมนุมซื้อขายของต่าง ๆ"

ตัวอย่าง

รัชกาลที่ 1 "อนึ่ง กำนันตระหลาด มิได้กำชับตรวจตราว่ากล่าวละเลยเสีย จนลูกตระหลาดเอาสิ่งของต้องห้ามซื้อขายไปต่างเมืองต่างแดนใด ทานให้เอา

กำนันตระหลาด ลงโทษทวนควยไม้หวาย 15 ที" (4 ฎ. 38)

รัชกาลที่ 4 "เจ้าเมืองกรมการนายหน้านายอากร สมพักสร กำนันตลาด ก็ควรจะเชื่อฟังเอาตราเจ้าพนักงานพระคลังมหาสมบัติ" (ประกาศ. 127)

รัชกาลที่ 5 "อนึ่งให้คลังมหาสมบัติสรรพากรใน หมายบอก กำนันตลาด บกตลาดเรือกรุงเทพ ฯ เป็นต้น" (สืบสองเดือน. 324)

ตามตัวอย่างเหล่านี้ คำว่า กำหนดราคา น่าจะหมายความว่า "ผู้ดูแลรักษาตลาด"
ในสมัยปัจจุบันถือว่า คำนี้ไม่มีใช้

เงินแดง

- (สมัยก่อน) คำว่า เงินแดง ถือว่าเป็นคำเดียวใช้ในความหมายตรงตามพจนานุกรม ๓
ว่า "เงินที่ทำเทียมเงินตรา มักใช้ทองแดงปนมากเกินส่วน"
- (ปัจจุบัน) เงิน ใช้ในความหมายตรงตามพจนานุกรม ๓ ว่า "วัตถุที่ใช้ชำระหนี้ได้
ตามกฎหมาย, วัตถุที่ใช้วัดราคาในการซื้อขายแลกเปลี่ยนกัน"
แดง ใช้ในความหมายตรงตามพจนานุกรม ๓ ว่า "สีชนิดหนึ่งอย่างเลือด
หรือสีชาค"

ตัวอย่าง

รัชกาลที่ 4 "ทรงพระราชดำริเห็นว่าคนที่ทำ เงินแดงนี้มีโทษมาก คึงใจ
จะลดคนหัวหรือทั้งพระราชอาณาเขต ลดทั้งพระฉ้อทั้งคฤหัสถ์
ลดทั้งวัดฉ้อทั้งบ้าน"

(ประกาศ. 120)

ตามตัวอย่างนี้ คำว่า เงินแดง ใช้ในความหมายตรงตามพจนานุกรม ๓ และถือว่า
ในสมัยปัจจุบันไม่มีที่ใช้ นอกจากในสำนวน ซึ่งคนรุ่นเก่าของสมัยปัจจุบันยังใช้อยู่ คือ "ไช่ยาก
เป็นเงินแดง" หรือ "ไช่ยากอย่างกับเงินแดง" เป็นคำที่ใช้วาเด็กที่ค้อมาก ๆ เมื่อถูกใช้ให้
ทำงานก็ไม่ยอมทำ

คิงทุเลา

- (สมัยก่อน) คำว่า คิงทุเลา ถือว่าเป็นคำเดียว น่าจะใช้ในความหมายตาม
พจนานุกรม ๓ ว่า "(โบ.) ชักข้อ, แยกข้อให้ระงับไว้ก่อน"
- (ปัจจุบัน) คิง มีความหมายตามพจนานุกรม ๓ ว่า "ทวง, แยกคำคาน"
ทุเลา "ลดลง, คอยคลายลง,
คอยยั้งช้า, คิซัน" และ "ลดหย่อน, ผ่อนผัน"

ตัวอย่าง

รัชกาลที่ 1 "เอากะแฉความซึ่งมีในสำนวนนั้นเป็นไย เอาถ้อยคำ
ติงทูเลาเป็นที่จะอุกหนุนเพิ่มเต็มสำนวนควนจะชักจะสืบขึ้น
 เป็นเปลือก" (1 ฎ. 64)

ตามตัวอย่างนี้ คำว่า ติงทูเลา ซึ่งเขียนเป็น ติงทูเลา น่าจะใช้ในความหมายว่า
 "แย้งขอให้ระงับไวก่อน" ในสมัยปัจจุบันถือว่า คำนี้ไม่มีใช้

หมายเหตุ บางครั้งคำว่า ติงทูเลา ในสมัยก่อน อาจใช้แยกเป็น 2 คำ คือ
 ติง และ ทูเลา ไค แต่มีวิธีใช้และความหมายแตกต่างกับปัจจุบัน ดังในตัวอย่างต่อไปนี้

ตัวอย่าง

รัชกาลที่ 1 "เล่าปี่แจ้งเนื้อความแล้วจึงว่า ท่านจงไปบอกแก่โจโฉว่า
เราขอทูเลาศรีภรรยาของคูก่อน" (สาม. 205)

"ทองจู้เป็นจึงว่า ตัวเราก็บมารดาจะตายวันนี้ก็รู้อยู่แล้ว
แต่ขอทูเลาให้เราสามารถเสียหนอยหนึ่งเด็ก" (สาม. 51)

รัชกาลที่ 5 "โจทยยอมลงชื่อรับถูกต้อง ฝ่ายจำเลยหน้าสถลณิศปรกติ
 เพราะฉิดความคาคหมายของคนไปจึงไคนี้กว่า ที่ไหนอายเด็ก
 มันจะเอานอยมันคงจะเอาจนหมด จึงไคพุกกับท่านผู้พิพากษา
 ว่า ผมต้องขอทูเลาหาทนายมาแก้ความก่อน" (วชิรญาณ. 49/46)

ตามตัวอย่างเหล่านี้ คำว่า ทูเลา ใช้ในความหมายตรงตามพจนานุกรม ๆ ว่า
 "ถอนต้น" ในสมัยปัจจุบันถือว่า คำว่า ทูเลา ในความหมายเช่นนี้ ไม่มีใช้ในภาษาที่ไคกันเป็น
 ธรรมดาสามัญ คงมีใช้แต่ในความหมายว่า "ลดลง, คอยยังชั่ว" เช่น "อาการไคของเขาคอย
ทูเลา ลงแล้ว" ส่วนคำว่า ทูเลา ในความหมายว่า "ถอนต้น" นั้น มีใช้แต่ในหมคนรุนเก่าของ
 สมัยปัจจุบัน เช่น "เรื่องที่ท่านจะส่งข้าพเจ้าไปชายแดนนั้น ข้าพเจ้าขอทูเลาไวก่อน"

รัชกาลที่ 4 "ถ้าติงหรือทูเลาคำปรึกษา ให้ตุลาการเรียกคำทูเลาค่าติง
 อย่างละ 2 สลึงเพื่ออง ถ้าทูเลาติงนั้นชอบ อย่าให้เรียกคำ
ทูเลาค่าติงเลย" (ประกาศ. 11)

ตามตัวอย่างนี้ คำว่า ตึง และ ทุเลา ใช้ทั้งเป็นคำกริยา และคำนาม คำว่า ตึง และ ทุเลา 2 คำแรกนั้นใช้เป็นคำกริยา คือ ตึง ใช้ในความหมายตรงตามพจนานุกรม ๆ ว่า "ท้วง" และ ทุเลา ใช้ในความหมายตรงตามพจนานุกรม ๆ ว่า "ลดหย่อน, ผ่อนผัน" ส่วน คำว่า ทุเลาตึง นั้น น่าจะเป็นคำ 2 คำ คือ คำว่า ทุเลา ซึ่งใช้เป็นคำนามที่น่าจะมีความหมายว่า "การลดหย่อน, การผ่อนผัน" และคำว่า ตึง ซึ่งใช้เป็นคำนาม น่าจะมีความหมายว่า "การท้วง" นอกจากนั้นตามตัวอย่างนี้ยังมีคำนามอีก 2 คำ คือ คำว่า ค่าตึง และ ค่าทุเลา คำทั้ง 2 นี้ น่าจะมีความหมายว่า "เงินที่ต้องจ่ายเป็นค่าท้วงและค่าขอลดหย่อนผ่อนผันในการพิจารณาคดี" คำต่าง ๆ เหล่านี้ไม่มีใช้ในภาษาที่เป็นธรรมคาสามัญในสมัยปัจจุบัน

"ฝ่ายอ้าแคงเจียมมีค่าทุเลาว่า อ้าแคงเจียมกับเงินทกมีบุตร
ควยกันคนหนึ่ง"

(ประกาศ. 7)

ตามตัวอย่างนี้ คำว่า ค่าทุเลา น่าจะมีความหมายว่า "ค่าขอผ่อนผัน" คำนี้ไม่มีใช้ในภาษาที่ใช้กันเป็นธรรมคาสามัญ ในสมัยปัจจุบัน

ถนนตลาด, หรือ ถนนตระหลาด

(สมัยก่อน) คำว่า ถนนตลาด หรือ ถนนตระหลาด ถือว่าเป็นคำเดียว น่าจะใช้ในความหมายว่า "ที่ซึ่งมีลักษณะเป็นถนนแต่ใช้เป็นที่วางของขาย"

(ปัจจุบัน) ถนน มีความหมายตรงตามพจนานุกรม ๆ ว่า "หนทางที่ทำขึ้น, ลักษณะนามว่า สาย"

ตลาด มีความหมายตรงตามพจนานุกรม ๆ ว่า "ที่ชุมนุมซื้อขายของต่าง ๆ"

ตัวอย่าง

รัชกาลที่ 1 "ถาก้านตระหลาดมิไคกำซั้ววากลาว ละไห้ลูกตระหลาด

ซ้อถูกขายแพงกว่าถนนตระหลาด อันพระเจ้ายุหัวธร บัญญัติ

ห้ามไว้ไห้เอาก้านตระหลาดจำใส่ชื่อไว้สามวัน"

(4 ฎ. 37)

คำว่า ถนนตระหลาด ในตัวอย่างนี้ เข้าใจว่าไม่ได้หมายถึงสถานที่แห่งใดแห่งหนึ่งโดยเฉพาะ แต่มีความหมายคล้ายกับ คำว่า "ท้องตลาด" ในปัจจุบัน เช่น "ของนี้แพงกว่าท้องตลาด" หรือ "ของนี้ราคาแพงกว่าท้องตลาด" คำว่า ท้องตลาด ในที่นี้มีความหมายตามพจนานุกรมว่า "ตลาดทั่ว ๆ ไป" ซึ่งไม่ใช่สถานที่แห่งใดแห่งหนึ่งโดยเฉพาะ

รัชกาลที่ 3 "ถนนตลาดกว้างประมาณ 8 คอก 9 คอก เป็นแต่พื้นดิน

ไม่โคปุรูปศิลา"

(ทัพญวน, 81)

คำว่า ถนนตลาด ในตัวอย่างนี้ หมายถึงสถานที่จริง ๆ ซึ่งมีลักษณะเป็นถนนใช้

วางของขาย

รัชกาลที่ 6 "ครั้นถึงเวลากลางวันเมื่อกินเช้าแล้ว นายสวัสดิ์ได้ออก

จากโฮเต็ลเดินลงไปตามถนนตลาด ตามที่ไคน์คักกันไว้กับหลวง

การโอดะภูมิ, จนถึงถนนชามใหญ่ที่ปลายถนนตลาด จึงพบ

นายตำรวจภูธรคน 1 กับพลตำรวจอีกสามสี่คน"

(คู่มือสมิต. 2. 19/118)

ในสมัยปัจจุบันถือว่า คำว่า ถนนตลาด ไม่มีที่ใช้เลย

หมายเหตุ ในภาษาสมัยก่อน มีคำว่า สนนราคา มีความหมายตามอักขรวิธานศัพท์
ว่า "สนนนั้นเป็นคำสร้อย, แตราคานั้นเป็นคำของทุกอย่าง" (701) และยังคงใช้อยู่ในสมัย
ปัจจุบัน คำว่า ถนน ในคำว่า ถนนตลาด อาจมีความสัมพันธ์ในด้านความหมาย กับคำว่า สนน
ในคำว่า สนนราคา ก็ได้

นั่งทาง

(สมัยก่อน) คำว่า นั่งทาง ถือว่าเป็นคำเดียวกันจะใช้ในความหมายตาม

พจนานุกรม ๆ ว่า "คักคอยทำร้ายกลางทาง, นั่งคอยระวังเหตุ"

(ปัจจุบัน) นั่ง มีความหมายตรงตามพจนานุกรม ๆ ว่า "ตั้งตัวให้หนักนติดกับพื้น

หรือทรงเช่นเกาอี้"

ทาง มีความหมายตรงตามพจนานุกรม ๆ ว่า "แนว, ถนน, ช่อง"

ตัวอย่าง

รัชกาลที่ 1 "พระยาน้อยจึงสั่งให้จักแจงคายนุพระคูหอรบไว้เป็นสามารด

แล้วก็แต่งตั้งคนออกนั่งทาง ให้ตรวจตระเวนคอยฟังเหตุการณื" (ราช. 158)

ตามตัวอย่างนี้ คำว่า นั่งทาง ใช้ในความหมายว่า "นั่งคอยระวังเหตุ" ในสมัย
ปัจจุบัน ถือว่า คำนี้ไม่มีที่ใช้

ลูกตลาต

(สมัยก่อน) คำว่า ลูกตลาต ถือว่าเป็นคำเดียวใช้คู่กับคำว่า ก้านั้นตลาต ซึ่งได้กล่าวแล้วว่า น่าจะมีความหมายว่า "ผู้ดูแลรักษาตลาต" (4) ดังนั้นคำว่า ลูกตลาต จึงน่าจะหมายความว่า "ผู้ทำการค้าขายอยู่ในตลาต" ซึ่งต้องอยู่ในความดูแลของ ก้านั้นตลาต เช่นเดียวกับในสมัยปัจจุบันที่ ลูกบ้าน ต้องอยู่ในความดูแลของ ก้านั้น

(ปัจจุบัน) ลูก มีความหมายตรงตามพจนานุกรม ๆ ว่า "สิ่งรอง ๆ อันประกอบกับสิ่งที่ใหญ่กว่าหรือสำคัญกว่า เช่น ลูกบ้าน ลูกนา ฯลฯ"
ตลาต มีความหมายตรงตามพจนานุกรม ๆ ว่า "ที่ชุมนุมหรือขายของต่าง ๆ"

ตัวอย่าง

รัชกาลที่ 1 "อนึ่งก้านั้นตระกูลมิดีกำกับตรวจตราว่ากล่าวละเอียดเสียจนลูกตระกูลเอาสิ่งของของทงห้ามหรือขายไปต่างเมืองต่างแดนใดทานให้เอาก้านั้นตระกูลลงโทษทวนควยไม่วาย 15 ที" (4 กฏ. 38)
 ในสมัยปัจจุบันถือว่า คำว่า ลูกตลาต ไม่มีที่ใช้

4.2 คำซึ่งมีใช้ในภาษาสมัยก่อน และยังคงใช้อยู่ในภาษาถิ่นบางถิ่นในสมัยปัจจุบัน

คำบางคำซึ่งปรากฏในภาษาร้อยแก้วสมัยก่อน แต่ไม่มีใช้ในภาษากลาง หรือภาษากรุงเทพฯ ฯ ซึ่งเป็นภาษาที่ใช้สื่อความหมายของคนทั้งประเทศ หรือคนส่วนใหญ่ในประเทศในสมัยปัจจุบันนั้น ยังคงปรากฏที่ใช้อยู่ในภาษาถิ่นบางถิ่น และอาจจะใช้ในความหมายเดียวกันหรือคล้ายกันกับสมัยก่อนก็ได้ เช่นคำว่า

⁴ ดูคำว่า ก้านั้นตลาต หน้า 63

คัต มีความหมายตรงตามอักษรวิธานศัพท์ว่า "เป็นการกระทำอย่างหนึ่ง, คือง้างให้ฝาออกจากที่ข้าง, ง้างไม้, ง้างเสา, ขึ้นจากที่ข้าง" (96) และมีความหมายตรงตามพจนานุกรม ๆ ว่า "งัด"

(สมัยก่อน) ใช้ในความหมายตรงตามพจนานุกรม ๆ ว่า "งัด"

(ปัจจุบัน) มีใช้ในภาษาถิ่นบักโขได้ เช่น ภาษาสงขลา และนครศรีธรรมราช ในความหมายเดียวกันนี้ เช่น "คัตหีบ", "โจรคัตบ้าน" หมายความว่า "งัดหีบ", "โจร งัดบ้าน" ตามลำดับ เป็นต้น

ตัวอย่าง

รัชกาลที่ 1 "เห็นหีบน้อยล้นกุญแจอยู่จึงให้คัตออก เห็นตราหยกสีเหลืองมัจจุรัส
ดวงหนึ่ง" (สาม. 80)

รัชกาลที่ 4 "แต่ซาคุหลังหีบเห็นว่า ใ้ห้ซาแนแล้วจึงไ้คัตคัตออก" (หัตถ. 43)

คาบ มีความหมายตามพจนานุกรม ๆ ว่า "ครึ่ง, หน, ระยะเวลาเวียนรอบ"

(สมัยก่อน) ใช้ในความหมายตามพจนานุกรม ๆ ว่า "ครึ่ง, หน"

(ปัจจุบัน) มีใช้ในภาษาถิ่น เช่น ภาษาชัยภูมิ และภาษาแพร่ แปลว่า "ครึ่ง, มื่อ" เช่น "กินข้าว 3 คาบ" แปลว่า "กินข้าว 3 ครึ่ง (มื่อ)"

ตัวอย่าง

รัชกาลที่ 4 "แฉะลองซ่อมปืนใหญ่เป็นการหลวงในบางครั้งบางคาบก็ยอม
เคยให้ประกาศให้ราษฎรทราบทุกอำเภอก่อน" (ประกาศ. 390)

ตามตัวอย่างนี้ คำว่า คาบ ใช้ในความหมายว่า "หน, คราว"

คึง มีความหมายตรงตามพจนานุกรม ๆ ว่า "(โบ.) ตลอด, ทรายเท่าถึง"

(สมัยก่อน) ใช้ในความหมายตรงตามพจนานุกรม ๆ ว่า "ทรายเท่าถึง"

(ปัจจุบัน) มีใช้ในภาษาเพชรบูรณ์ แปลว่า "จก, ถึง" โดยปกติเป็นคำที่ใช้กับบริเวณ, เนื้อที่ หรือเขตแดน เช่น "นายนายกคึงนายนายช"
แปลว่า "นายนายกจกนายนายช" ใช้กับเวลาไ้บ้าง เช่น "งายคึง
แดง" แปลว่า "สายจกเย็น" หรือ "สายถึงเย็น" แต่คำนี้กำลัง

จะสูญเสียไปจากภาษาถิ่นนั้น คงพุกกันอยู่แต่ในหมู่มนุษย์เก่าๆของถิ่น

ตัวอย่าง

รัชกาลที่ 1 "แต่ไปตัดหวายอย่าไวหนามหน่อ ฆ่าพ่อยาไวลูก จึงเป็น
คำโบราณสืบมาคุณเท่านี้" (ราช. 38)

"ที่อัคญาพระยาตายนันรามัญเรียกว่า เขาอัคญาพระยามาคุณ
เท่านี้" (ราช. 4)

ตามตัวอย่างเหล่านี้ คำว่า คุณ ใช้ในความหมายตามพจนานุกรม ๆ ว่า
"ทราบเท่าถึง"

"อนึ่งผู้ใดทำเทียมเครื่องตนโทษคักมือคุณขอ" (1 กฏ. 113)

ตามตัวอย่างนี้ คำว่า คุณ ใช้ในความหมายเดียวกันกับภาษาถิ่นในสมัยปัจจุบัน
คือแปลว่า "จก, ถึง"

หมายเหตุ คำว่า คุณ ปรากฏอยู่ในวรรณคดีเรื่องหนึ่งในสมัยรัชกาลที่ 5 คือ
"ลิลิตนิทราชาคริต" เช่น "คุณคำเขาราชตรี ประเพณีในครา หวยประชารัณคราม
ห้ามบิโศกเสพสุรา ในเวลาทิวาวาร ยามรัตติกาลจึงควร" (5)

ตามตัวอย่างนี้ คำว่า คุณ ใช้ในความหมายว่า "ทราบเท่าถึง"

ฉอ มีความหมายตามอักษรวิธานศัพท์ว่า "ฉอ, กระทบ, คือความที่เบียดบัง
เอาทรัพย์ของผู้อื่นไว้นั้น" (159) และมีความหมายตามพจนานุกรม ๆ ว่า "(กฏ.) ใช้
อุปายหลอกลวงโดยกล่าวคำเท็จหรือแกล้งปกปิดเหตุการณ์อย่างใด ๆ ที่ควรจะต้องบอกให้
แจ้งโดยเจตนาทุจริต เพื่อให้ส่งทรัพย์ให้แกตนหรือคนอื่น หรือเพื่อให้ทำหรือถอนหรือทำลาย
หนังสือสำคัญ ฉอโกงกว่า"

⁵พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, นิทราชาคริต [แบบเรียนกวีนิพนธ์]
(พระนคร: โรงพิมพ์คุรุสภา, 2502), หน้า 13

- (สมัยก่อน) ใช้ในความหมายตรงตามคำจำกัดความส่วนหนึ่งของพจนานุกรม ๓
คือแปลว่า "ฉอโก่ง"
- (ปัจจุบัน) ยังคงใช้อยู่ในภาษากฎหมาย ไม่ใช่ในภาษาที่เป็นธรรมดาสามัญ แต่
คำนี้มีใช้ในภาษาถิ่น เช่น ภาษาสงขลา, ภาษาสุราษฎร์, ภาษา
นครศรีธรรมราช และภาษาชัยภูมิ แปลว่า "โก่ง" เช่น "ฉอตาซัง"
"เลนฉอ" แปลว่า "โก่งตาซัง", "เลนโก่ง" ตามลำดับ เป็นต้น

ตัวอย่าง

รัชกาลที่ 4 "ทรงพระราชดำริ เห็นว่าคนที่ทำเงินแดงนี้มีโทษมากตั้งใจ
จะฉอคนหัว หรือตั้งพระราชอาดาเขต ฉอตั้งพระฉอตั้งคฤหัสถ์
ฉอตั้งวัดฉอตั้งบ้าน" (ประกาศ. 120)

ตามตัวอย่างนี้ คำว่า ฉอ ใช้ในความหมายเดียวกันกับภาษาถิ่นในสมัยปัจจุบัน
คือแปลว่า "โก่ง"

หมายเหตุ ในภาษาปัจจุบันใช้คำว่า ฉอ เฉพาะในสำนวนว่า "ฉอราษฎร์บังหลวง"
และในคำที่เป็นภาษาปากว่า ฉอ เช่น "คนฉอ" หรือ "อายฉอ" เป็นต้น

ปลอญ มีความหมายตามอักษรวิธานครุฑว่า "ยกของลง, คนบันทุกข้างถูาเกรียน
เป็นต้นไปถึงที่อยู่คเาของลงจากเกรียนว่าปลอญ" (424) และมีความหมายตามพจนานุกรม ๓
ว่า "เอาลง เช่น ปลอญหมอขาว, ปลอญหาบ"

- (สมัยก่อน) ใช้ในความหมายตามพจนานุกรม ๓ ว่า "เอาลง"
- (ปัจจุบัน) มีใช้ในภาษาถิ่น เช่น ภาษาสงขลา และภาษานครศรีธรรมราช ว่า
"ปลอญหมอ" แปลว่า "ยกหมอลงจากเตา" ภาษาชัยภูมิ และภาษา
เพชรบูรณ์ว่า "ปงหาบ, ปงหมอ" (คำว่า ปง ในที่นี้ตรงกับคำว่า ปลอญ)

ตัวอย่าง

รัชกาลที่ 1 "แล้วเอาขึ้นหาหย่าง 3 วัน ไท่ร้องว่า คนทั้งหลายอยาก
เยี่ยงซา ๆ เป็นดูรายลักเข้า แล้วปลอญลงทวนควยลวดหนึ่ง
ฟ่อนละที"

ตามตัวอย่างนี้ คำว่า ปลง ใช้ในความหมายว่า "เอาลงจากขาหยั่ง"
ข้อสังเกต ในภาษาสมัยก่อน บางครั้งใช้คำว่า ปลง ในความหมายที่ไม่ตรงกันนัก
 กับความหมายว่า "เอาลง" เช่น

ตัวอย่าง

รัชกาลที่ 1 "ผู้ใดเอาเงินไปปลงไว้แก่ทานจะเอาโพชนาสาลี นายเงิน

จะเอาโพชนมีไค ไทนายเงินคิดเอาเงินนั้นทวิคุณ" (3 กฏ. 83)

ตามตัวอย่างนี้ "เอาเงินไปปลงไว้" น่าจะมีความหมายเช่นเดียวกับที่สมัยปัจจุบัน
 ใช้เป็นส่วนวนว่า "วางเงิน" ซึ่งมีความหมายตามพจนานุกรม ๆ ว่า "เอาเงินไปให้ไว้เป็น
 หลักฐาน"

"ฝ่ายพระเจ้าเดาปี ยกทัพออกมาปลงไว้นอกเมือง" (สาม. 1165)

ตามตัวอย่างนี้ คำว่า ปลง น่าจะมีความหมายว่า "หยุดพักกองทัพ" คือ เหล่า
 ทหารได้มีโอกาสเอาสัมภาระและศีลตราวุธต่าง ๆ ซึ่งขนมานั้นลงวางไว้

ในภาษาปัจจุบันมีคำว่า ปลง ซึ่งใช้ในความหมายตรงตามพจนานุกรม ๆ ว่า
 "ตกลง" เช่น "ปลงใจ" และความหมายว่า "พิจารณา" เช่น "ปลงกรรมฐาน, ปลงอนิจจัง"
 นอกจากนั้นยังใช้เป็นส่วนวน เช่น

ปลงชีวิต มีความหมายตามพจนานุกรม ๆ ว่า ฆ่า

ปลงตก " " พิจารณาจนเห็นจริงตามสภาพ
 ของสังขาร

ปลงธุระ " " ทอดธุระ, วางธุระ

ปลงแผน " " โทณแผน (สำหรับบรรพชิต)

ปลงศพ " " เผาซี จัดการเผาฝังให้เสร็จ
 สิ้นไป

ปลงสังขาร " " ทอดอาลัยในกายของตนว่า
 จะตายเป็นแน่แท้แล้ว

ปลงอาบัติ " " แสดงอาบัติ

มาน มีความหมายตามอักขรวิธานศรัยทว่า "คือรวงเข้าเมล็ดสืบไม่มีเข้าสารข้างใน, เพราะฝนแล้งภูน้ำแห้งดินแตกระแหงไป" (523) และมีความหมายตามพจนานุกรม ๓ ว่า "เหี่ยวแห้ง คาน (สำหรับคนขาว), ไม่สดชื่น, เผือกควยความอาย (สำหรับหนา)"

(สมัยก่อน) ใช้ในความหมายตรงตามพจนานุกรม ๓ ว่า "เหี่ยวแห้ง, คาน (สำหรับคนขาว)"

(ปัจจุบัน) ความหมายที่ใช้สำหรับคนขาวนั้น คงใช้อยู่ในภาษาถิ่น เช่น ภาษาเพชรบูรณ์ คือคำว่า มาน แปลว่า "สีซีด" เช่น "คนขาวสีซีด" ว่า "คนขาวมาน" (หมายถึงคนขาวที่จวนจะตาย) นอกจากนั้นในภาษาถิ่นเพชรบูรณ์ คำนี้ยังอาจใช้กับผาโคควย เช่น "ผาสีซีด (เพราะถูกแดด)" ว่า "ผาสีมาน" ภาษาแพรวว่า "ผามาน" คนที่ถูกแดดจนสีผิวเปลี่ยนไป ภาษาแพรวว่า "แขนมาน, ตัวมาน" ภาษาสิงห์บุรีว่า "ฝนแล้งขาวก็มาน" แปลว่า "ฝนแล้งขาวก็เหี่ยวเฉาจวนจะตาย"

ตัวอย่าง

รัชกาลที่ 1 "ท่านซังนำไว้ในนาทาน แลตนไปตากเข้าซังปลาในนาทาน แลเข้าในนาทานมานไซ้ให้ไซ้เขาทานให้ใหม่ 7000" (3 กฏ. 107)

มาบ มีความหมายตามอักขรวิธานศรัยทว่า "ลำราง, ลาด, คือที่ล่ำลายลุ่มกว้างใหญ่, ที่อันถึงจะเป็นล่ำลายก็ไม่เรียกมาบ, เหมือนกระทงนาที่เล็ก ๆ ไม่เรียกมาบ, อันที่กว้างยาวใหญ่จึงเรียกมาบ" (526) และมีความหมายตามพจนานุกรม ๓ ว่า "ที่ลุ่มกว้างใหญ่"

(สมัยก่อน) น่าจะใช้ในความหมายตรงตามพจนานุกรม ๓ ว่า "ที่ลุ่มกว้างใหญ่"

(ปัจจุบัน) มีใช้ในภาษาถิ่น เช่น ภาษาระยอง แปลว่า "ที่ลุ่ม" และมักเป็นคำที่ใช้เรียกสถานที่ เช่น "มาบตาพุด", "มาบข่า" เป็นต้น

ตัวอย่าง

รัชกาลที่ 1 "มาสองตัวนั้นกินหญ้าอยู่ริมมาบนำแห่งหนึ่งเล็กเพียงขามา" (ราช. 459)

ตามตัวอย่างนี้ คำว่า มานำ น่าจะแปลว่า "ที่ลุ่มกว้างใหญ่มีน้ำขัง" ในภาษาสมัยก่อน นอกจากคำว่า มาบ แล้ว ยังใช้คำว่า ลำมาบ ไคควย เช่น

"ฝ่ายมั่งรายกะยอระวาตกลงบนพระองค์ทัก เส่คัจ

พระค้ำเนินมิไค้กัลลานหนึ่ ฆาซอนอยู่ไ้ตตนจิกริมจอมปลวก

มีแองนำแห่งหนึ่เป็นลำมาบ"

(ราช. 431)

คำว่า ลำมาบ มีความหมายตามพจนานุกรม ๆ ว่า "พื้นที่ซึ่งมีทางน้ำไหลอยู่ข้างล่าง" แต่ตามที่ปรากฏในตัวอย่างนี้ คำว่า ลำมาบ น่าจะใช้ในความหมายอย่างเดียวกับคำว่า มาบ ซึ่งหมายถึง "ที่ลุ่มกว้างใหญ่" ในตัวอย่างนี้กล่าวว่ "แองนำแห่งหนึ่เป็นลำมาบ" คำว่า ลำมาบ น่าจะมีความหมายอย่างเดียวกับคำว่า "มานำ" ในตัวอย่างแรก ซึ่งหมายถึง "ที่ลุ่มกว้างใหญ่มีน้ำขัง"

ยัง มีความหมายตามอักษรวิธานศรับที่ว่า "คือคนตาของมีอยู่ เขาว่ายังอยู่, มีผู้ถามว่าของนั้นหมกตา, ตอบว่ายังนั้น" (540) และมีความหมายตามพจนานุกรม ๆ ว่า "คงอยู่, มี"

(สมัยก่อน) ใช้ในความหมายตามพจนานุกรม ๆ ว่า "คงอยู่" หรือ "ยังมีชีวิตอยู่"

(ปัจจุบัน) มีใช้ในภาษาถิ่น เช่น ภาษาสงขลา ภาษานครศรีธรรมราช และภาษาชัยภูมิ แปลว่า "อยู่, มีชีวิตอยู่, และ มี" เช่น ถามว่า "พ่อแม่เขา ยังใหม่" ตอบว่า "ยัง" แปลว่า "พ่อแม่เขายังมีชีวิตอยู่", หรือแปลว่า "พ่อแม่เขาอยู่บ้าน" (แล้วแต่สถานการณ์) ถามว่า "เด็กคนนี้อยู่พ่อแม่" แปลว่า "เด็กคนนี้อยู่พ่อแม่" ตอบว่า "ยัง" แปลว่า "มี"

ตัวอย่าง

รัชกาลที่ 4 "หม่อมเจ้าชายหญิงในเจ้าต่างกรมแต่ยังมีไค้ตั้งกรม ที่ยังแล

สิ้นพระชนม์แล้วทุกพวกทุกกรม"

(ประกาศ. 100)

ตามตัวอย่างนี้ คำว่า ยัง ใช้ในความหมายว่า "ยังมีชีวิตอยู่"

ยอบ มีความหมายตามอักขรานุศรว่า "ยอบยุบ, เหมือนหัวผีแกของออก, แลมันลคเล็กกลงนั้น" (554) และมีความหมายตามพจนานุกรม ๆ ว่า "ทรุดลง, ขอลง, หมอบ, ฟูบ"

(สมัยก่อน) ใช้ในความหมายตรงตามอักขรานุศรว่า "ยุบลง, ลคเล็กกลง"

(ปัจจุบัน) มีใช้ในภาษาถิ่น เช่น ภาษาชัยภูมิ แปลว่า "ยุบ" เช่น "ผียอบ"; แปลว่า "ดมลง" เช่น "แขนยอบ"; และ แปลว่า "ลคลง" เช่น "น้ำในถังยอบลงเพราะถึงร่ว"

ตัวอย่าง

รัชกาลที่ 4 "บัดนี้อาการคลายแล้ว บัพไฟไหลออกจากฝักมากที่บวม
ก็ยอบแล้ว" (หัตถ. 80)

- หูหนัก มีความหมายตามพจนานุกรม ๆ ว่า "ไม่เชื่อง่าย, ไม่ใคร่ได้ยิน"

(สมัยก่อน) น่าจะใช้ในความหมายตรงตามพจนานุกรม ๆ ว่า "ไม่ใคร่ได้ยิน"

(ปัจจุบัน) มีใช้ในภาษาถิ่น เช่น ภาษาสงขลา, ภาษานครศรีธรรมราช, และ ภาษาชัยภูมิ แปลว่า "หูตึง" เช่น "ชายคนนั้นหูหนัก" แปลว่า "ชายคนนั้นหูตึง"

ตัวอย่าง

รัชกาลที่ 1 "ทานป่วยครั้งนี้จนลมกำเริบขึ้นใหูหนัก ผู้ใดเจรจาก็ไม่ได้

ยินถนัด" (สาม. 1488)

"สุมาลีไค้พึ่งคั้งนั้นก็ทำเป็นหูหนัก จึงแกลงว่า ซึ่งรับสั่ง

ให้ทานไปเป็นเจ้าเมืองเปงจ้วนนั้นก็ยอบแล้ว" (สาม. 1487)

ตามตัวอย่างเหล่านี้ คำว่า หูหนัก น่าจะใช้ในความหมายว่า "ไม่ใคร่ได้ยิน"

4.3 คำซึ่งบางกรณีมิใช่เป็นคำซ้อนและบางกรณีไม่เป็นคำซ้อนในภาษาสมัยปัจจุบัน

คำในภาษาไทยมีลักษณะอย่างหนึ่งเรียกว่า คำซ้อน ศาสตราจารย์พระยาอนุมานราชชน ได้ให้คำอธิบายเกี่ยวกับเรื่องคำซ้อนไว้ว่า

ภาษาไทยมีคำควบคู่ คือเอาคำสองคำมารวมกันแต่มีความหมายเท่าเดิม หรือมีความหมาย แยกเพี้ยนจากเดิมไปบ้าง คำชนิดนี้มีอยู่ในภาษาไทยเป็นจำนวนมาก และมีลักษณะเป็น ต่าง ๆ กัน จนอาจกล่าวได้ว่า คำซ้อน คำซ้อนชนิดนี้บางทีก็เรียกว่า คำไวพจน์ผสม (Synonymous compound) คำซ้อนคือเอาคำเดิมสองคำซึ่งต่างเสียงแต่มีความหมาย เหมือนกันหรือคล้ายคลึงกัน มาควบให้ซ้อนกัน เช่น ใหญ่โต เล็กน้อย รักใคร่ หยาบคาย บานเรื้อน เรื้อนแพ ไรนา หยาบช้า ไซสอย วางแปลา คำควบคู่เหล่านี้แต่ละคู่เป็นคำ ไทยเดิม มีความหมายเหมือนหรือละม้ายคล้ายกัน ที่นำเอามาควบคู่กัน ส่วนใหญ่เพื่อไข ความในอีกคำหนึ่งให้ชัดเจน เพราะภาษาไทยเดิมเป็นคำพยางค์เดียว...

ต่อมาเมื่อภาษาไทยได้คำต่างประเทศมาใช้ เช่น คำเขมร สันสกฤต และบาลี เป็นต้น ที่แรกเห็นจะเกิดความจำเป็นบังคับที่จะให้ทราบว่า คำที่นำมาใช้หมายความว่าอะไร จึง นำเอาคำไทยมาซ้อนเพื่อขยายความหมายให้เข้าใจ หรือกลับกัน คำต่างชาตินั้นเป็นที่รู้ จักกันแพร่หลายในหมู่นักปราชญ์ เมื่อต้องการให้รู้ว่คำใดหมายความว่าอะไร จึงเอา คำของชาวเดิมในท้องถิ่นนั้นมาซ้อนกันเพื่อไขความก็มี ให้เป็นความหมายแตกต่างออกไป ก็มี เพราะฉะนั้นคำซ้อนคำหนึ่งเป็นคำไทยเดิมแต่อีกคำหนึ่งเป็นคำในภาษาอื่น จึงมีมาก มายในภาษาไทย (1)

ในภาษาสมัยก่อน คำซึ่งมีลักษณะเช่นนี้อาจจัดเป็น 3 ประเภทคือ คำบางคำใช้เป็น คำซ้อน บางคำมิใช่เป็นคำซ้อน และบางคำใช้ทั้งที่เป็นคำซ้อนและไม่เป็นคำซ้อน

¹ ศาสตราจารย์ พระยาอนุมานราชชน อ.ด. (กิตติมศักดิ์), นิรุกติศาสตร์ ภาค 2 (พระนคร: โรงพิมพ์รุ่งเรืองธรรม, 2499), หน้า 216 - 9

คำทั้ง 3 ประเภทที่ใช้ในภาษาสมัยก่อนนี้ เมื่อเปรียบเทียบกับคำในสมัยปัจจุบันแล้วปรากฏว่า มีลักษณะแตกต่างกัน ดังนี้

4.3.1 คำซึ่งใช้เป็นคำซ้อนในภาษาสมัยก่อน ในภาษาสมัยก่อนใช้คำ 2, 3, หรือ 4 คำ ที่มีความหมายคล้ายกันหรือเหมือนกันมาซ้อนกัน คำเหล่านี้จะมีลักษณะดังนี้

4.3.1.1 คำซ้อนในภาษาสมัยก่อนซึ่งเกิดจากคำ 2 คำซ้อนกัน

4.3.1.2 คำซ้อนในภาษาสมัยก่อนซึ่งเกิดจากคำมากกว่า 2 คำซ้อนกัน

4.3.1.1 คำซ้อนในภาษาสมัยก่อนซึ่งเกิดจากคำ 2 คำซ้อนกัน

คำซ้อนในภาษาสมัยก่อนซึ่งเกิดจากคำ 2 คำซ้อนกันนั้น ในสมัยปัจจุบันจะปรากฏเป็น 2 แบบ คือ

4.3.1.1.1 ในบางกรณี สมัยปัจจุบันไม่ใช่เป็นคำซ้อนแล้ว

4.3.1.1.2 ในบางกรณี สมัยปัจจุบันยังคงใช้เป็นคำซ้อน

4.3.1.1.1 ในบางกรณี สมัยปัจจุบันไม่ใช่เป็นคำซ้อนแล้ว

ในกรณีที่สมัยก่อนใช้คำ 2 คำ ที่มีความหมายคล้ายกันหรือเหมือนกันมาซ้อนกัน ในปัจจุบันจะไม่ใช้คำทั้ง 2 นั้นเป็นคำซ้อน แต่จะใช้ในลักษณะดังต่อไปนี้

4.3.1.1.1.1 ปัจจุบันใช้แยกกันทีละคำ

4.3.1.1.1.2 ปัจจุบันแยกมาใช้เพียงคำเดียว

4.3.1.1.1.1 ปัจจุบันใช้แยกกันทีละคำ

ต่อไปนี้เป็นตัวอย่างของคำ 2 คำ ซึ่งมีความหมายคล้ายกันหรือเหมือนกันที่ใช้เป็นคำซ้อนในภาษาสมัยก่อน แต่ปัจจุบันใช้แยกกันทีละคำ เช่น

กระทำกาลกิริยาตาย

(สมัยก่อน) ใช้เป็นคำซ้อนคือ กระทำกาลกิริยาตาย

(ปัจจุบัน) ใช้แยกกันทีละคำคือ กระทำกาลกิริยา หรือ ตาย

ตัวอย่าง

รัชกาลที่ 1 "ปฏิบัติบิดามารดาตามราชประเพณีบิดามารดาทั้งสอง

กระทำกาดกริยาตาย"

(1 กฏ. 14)

หมายเหตุ คำว่า กระทำกาดกริยา ในสมัยปัจจุบันนี้ใช้เฉพาะในสำนวนการเขียน
เรื่องซึ่งแปลจากคาถาภาษาวาลี

กระบานคีตะ

(สมัยก่อน) ใช้เป็นคำชอนคือ กระบานคีตะ

(ปัจจุบัน) ใช้แยกกันทีละคำคือ กบาล หรือ คีระชะ

ตัวอย่าง

รัชกาลที่ 1 "ทานวามันจำพวกนี้เป็นผู้ร้ายยิ่งโจร ไหลงโทษกรรมกร
21 สถาน ๆ หนึ่งคือให้ตอยกระบานคีตะเล็กออกเสียแล้วเอา
คิมคียบกอนเหล็กแดงใหญ่ใส่ลงไ้หมันสะหมองคีตะพลุงฟูขึ้นคังมอ
เคียนนำสมพะอม"

(4 กฏ. 118)

คำว่า กบาล ปัจจุบันใช้เป็นภาษาปาก

ถึงแก่มากตาย

(สมัยก่อน) ใช้เป็นคำชอนคือ ถึงแก่มากตาย

(ปัจจุบัน) ใช้แยกกันทีละคำคือ ถึงแกกรรม หรือ ตาย

ตัวอย่าง

รัชกาลที่ 1 "ถ่านายเงินมันมิไคมาพิทักษ์รักษา แต่ไคมาเยียมเยือน
มันถึงแก่มากตาย ให้ทำคาคัวมันเป็น 5 ส่วน"

(2 กฏ. 303)

ถึงแกกรรมสิ้นชีวิต

(สมัยก่อน) ใช้เป็นคำชอน คือ ถึงแกกรรมสิ้นชีวิต

(ปัจจุบัน) ใช้แยกกันทีละคำ คือ ถึงแกกรรม หรือ สิ้นชีวิต

ตัวอย่าง

รัชกาลที่ 1 "อนึ่งเจ้าเบียดติดตามพบตัวมันถึงแกกรรมสิ้นชีวิต ท่านให้
เอาเบียดแกช่ายแดตนพรีโดยพระธรรมสาคร" (2 กฏ. 324)

นามชื่อ, และ นามกรชื่อ

(สมัยก่อน) ใช้เป็นคำชอนคือ นามชื่อ, และ นามกรชื่อ

(ปัจจุบัน) ใช้แยกกันทีละคำ คือ นาม หรือ นามกร หรือ ชื่อ

ตัวอย่าง

รัชกาลที่ 1 "ให้มีนามชื่อว่าหลักอินทะภาพราภไปชั่วกัลปาวะสาน" (1 กฏ. 47)

"ถ้าผู้มีใจรักใคร่ในนางกนิรเทพคนธนั้น จนมีกรรมไคบุตร
คนหนึ่ง ประกอบควยรูปโถมโนมพรธอันงาม นามกรชื่อ

ภักธะระกุมาร" (1 กฏ. 13)

คำชอน นามชื่อ และ นามกรชื่อ นี้ เมื่อใช้เป็นคำราชาศัพท์ จะเป็น "ทรง
พระนามชื่อ" และ "มีพระนามกรชื่อ" เช่น

ตัวอย่าง

รัชกาลที่ 1 "จึงตั้งสมเด็จพระมหาบุรุษราชเจาขึ้นเป็นอธิบดี
มีพระนามกรชื่อว่าพระเจาหาสมมุติราช" (1 กฏ. 10)

"อุตสาห์ทำความเพียรมาเป็นอันมากคอยตั้งตัวไค
จึงไคราชสมบัติทรงพระนามชื่อพระเจาอินโกโจ" (สาม. 250)

จึงให้ไคราพฤชามาตยตั้งพระราชพิธีราชาภิเศกกับ

พระนามซึ่งสมเด็จพระรวงเจาพระราชทานมานั้น

ทรงพระนามชื่อว่า พระเจาฟารัว" (ราช. 19)

คำว่า นามกร ปัจจุบันใช้เป็นภาษาปาก

บาวซา(สมัยก่อน) ใช้เป็นคำชอน คือ บาวซา(ปัจจุบัน) ใช้แยกกันทีละคำ คือ บาว หรือ ซาตัวอย่าง

รัชกาลที่ 4 "ถ้าพระองค์เจ้าหรือขุนนางที่เป็นเจ้านายของพระองค์ใดหนังสือเจ้าเมืองกรมการที่ค่านับชี้แจงขอคดีของบาวซา ลงมาแล้วกลบไซกั๋บบาวซา"

(ประกาศ. 108)

ประสูติกำเนิด(สมัยก่อน) ใช้เป็นคำชอน คือ ประสูติกำเนิด(ปัจจุบัน) ใช้แยกกันทีละคำ คือ ประสูติ หรือ กำเนิดตัวอย่าง

รัชกาลที่ 1 "ครั้งนั้นท้าวมหาพรหมองค์หนึ่งชื่อว่าพรหมเทวะจุติจากพรหมโลกย์แล้วลงมาประสูติกำเนิดในตระกูลมหาอำมาตย์"

(1 กฏ. 12)

โทษความกลัว(สมัยก่อน) ใช้เป็นคำชอน คือ โทษความกลัว(ปัจจุบัน) ใช้แยกกันทีละคำ คือ ภัย หรือ ความกลัวตัวอย่าง

รัชกาลที่ 1 "พึงกระทำจิตรให้จงอาจอย่าไคหวาดไหวแต่โทษความกลัวอะธิบดิ์ตระกูล"

(1 กฏ. 53)

อวยให้(สมัยก่อน) ใช้เป็นคำชอน คือ อวยให้(ปัจจุบัน) ใช้แยกกันทีละคำ คือ อวย หรือ ให้

ตัวอย่าง

รัชกาลที่ 1 "กล่าวถ้อยคำลำเอียงเถียงต่างดูถูกความอวยให้แกชางหนึ่ง
แทนแกสี่น้างสี่นบน"

(2 กฏ. 193)

คำว่า อวย ปัจจุบันใช้ในคำว่า อวยชัย, อวยพร

4.3.1.1.1.2 ปัจจุบันแยกมาใช้เพียงคำเดียว

ต่อไปนี้เป็นตัวอย่างของคำ 2 คำ ซึ่งมีความหมายคล้ายกัน
หรือเหมือนกันที่ใช้เป็นคำซ้อนในภาษาสมัยก่อน แต่ปัจจุบันแยกมาใช้เพียงคำเดียว เช่น

เก็ยโจง, หรือ เก็ยคโจง

(สมัยก่อน) ใช้เป็นคำซ้อน คือ เก็ยโจง

(ปัจจุบัน) ใช้คำว่า โจง เพียงคำเดียว

ตัวอย่าง

รัชกาลที่ 4 "เป็นการเก็ยโจงไม่ชอบโดยยุติธรรม"

(ประกาศ. 344)

"คนอื่นที่หลบหลีกผู้หนึ่งแล้วก็เพี้ยนออกแอกไปตามความ
ตรึงตรองของคนที่ถือตัวว่าไม่เสียชาติที่เกิดมาเป็นเวทคา
กินอาหารทิพย์มีสติปัญญามากคิดเก็ยคโจงไปต่าง ๆ นั้น
ไม่โปรดให้ลดแก่ผู้ใดเลย"

(ประกาศ. 225)

จำเนียรนาน

(สมัยก่อน) ใช้เป็นคำซ้อน คือ จำเนียรนาน

(ปัจจุบัน) ใช้คำว่า นาน เพียงคำเดียว

ตัวอย่าง

รัชกาลที่ 1 "อยู่จำเนียรนานมาพระราชบิดาถึงชิงวงศต พญาอุปราช
ก็ไต่เสวยราชสมบัติแทนพระบิดานั้น"

(1 กฏ. 11)

ภูมิสถาน, หรือ ภูมิสถาน
 (สมัยก่อน) ใช้เป็นคำซ้อน คือ ภูมิสถาน, หรือ ภูมิสถาน
 (ปัจจุบัน) ใช้คำว่า สถาน เพียงคำเดียว

ตัวอย่าง

รัชกาลที่ 1 "เสด็จไปถึงที่ตำบลป่าเมาะตะมะทอดพระเนตรเห็น
ภูมิสถานราวคาบคี่" (ราช. 3)
 "อนึ่งมีภูยาป่าคงพงเขา แลจะคาข้างมารีพลเป็นขบวน
 โดยมีพระราชกำหนดนั้นมิได้ ให้เอาภูมิสถานเป็นประมาณ" (4 กฏ. 136)

มีสนั่น

(สมัยก่อน) ใช้เป็นคำซ้อน คือ มีสนั่น
 (ปัจจุบัน) ใช้คำว่า สนั่น เพียงคำเดียว

ตัวอย่าง

รัชกาลที่ 1 "อนึ่งทานไทห้ามปากเสียงอย่าให้มีสนั่น" (4 กฏ. 85)
 ในภาษาสมัยปัจจุบันใช้ คำว่า สนั่น ซ้อนกับคำว่า ดัง เป็น ดังสนั่น ส่วนคำ
 ว่า มี นั้น อาจใช้เป็นคำซ้อนว่า อึ้งมี ได้ แต่คำซ้อนคำนี้ตามปกติไม่ใช้ในภาษาเขียน
 สมัยปัจจุบัน

4.3.1.1.2 ในบางกรณี สมัยปัจจุบันยังคงใช้คำซ้อน

ในกรณีที่สมัยก่อนใช้คำ 2 คำที่มีความหมายคล้ายกันหรือเหมือนกัน
 มาซ้อนกัน ในปัจจุบันยังคงใช้คำทั้ง 2 คำนั้นเป็นคำซ้อนในลักษณะดังต่อไปนี้

4.3.1.1.2.1 ปัจจุบันอาจใช้คำใดคำหนึ่งซึ่งเป็นส่วนประกอบ ของคำซ้อนตามลำพัง

ต่อไปนี้ เป็นตัวอย่างของคำ 2 คำในภาษาสมัยก่อนซึ่งมี
 ความหมายคล้ายกันหรือเหมือนกัน ที่ใช้เป็นคำซ้อน แต่ปัจจุบัน ในบางกรณียังคงใช้เป็นคำซ้อน
 และในบางกรณีอาจใช้คำใดคำหนึ่งซึ่งเป็นส่วนประกอบของคำซ้อนตามลำพังได้ เช่น

มั่วสุ่ม

(สมัยก่อน) ไซ้เป็นคำชอน คือ มั่วสุ่ม

(ปัจจุบัน) ยังคงไซ้เป็นคำชอน คือ มั่วสุ่ม
และไซ้คำว่า สุ่ม ตามคำฟัง

ตัวอย่าง

รัชกาลที่ 1 "ฝ่ายสมิงมังละคิกกลับเข้ามาเห็นนางทามทั้งปวงถึงแก่ความตายดังนั้น จึงให้อาศพนันมากองมั่วสุ่มไว้ เอาไม้ซึ่งเหลือไฟใหม่นั้นมาเผาศพนั้นเสีย" (ราช. 4)

รัชกาลที่ 4 "ถาหุงขาวแล้วอย่าให้มั่วสุ่มเพลิงไว้ คับให้สิ้นเชื้อเพลิง" (ประกาศ. 415)

หมายเหตุ. คำว่า มั่วสุ่ม ซึ่งมีใช้ในภาษาปัจจุบัน มีความหมายเพี้ยนไปจากคำว่า สุ่ม คือ คำว่า มั่วสุ่ม มีความหมายไปในทางไม่สุจริต และใช้กับกลุ่มคนซึ่งมาชุมนุมกัน ไม่ใช้กับสิ่งของอย่างภาษาสมัยก่อน เช่น "เด็กวัยรุนมักหนีโรงเรียนไปมั่วสุ่มกันอยู่ตามสถานที่ต่าง ๆ เช่น โรงภาพยนตร์ เป็นต้น"

ส่วนคำว่า สุ่ม ปัจจุบันใช้กับสิ่งของซึ่งวางชอนกันอยู่อย่างไม่เป็นระเบียบ

4.3.1.1 & 2.2 ปัจจุบันอาจใช้คำแต่ละคำที่ประกอบกันเป็นคำชอนนั้นแยกกัน

ต่อไปนี้เป็นตัวอย่างของคำ 2 คำ ซึ่งมีความหมายคล้ายกันหรือเหมือนกัน ที่ไซ้เป็นคำชอนในภาษาสมัยก่อน แต่ปัจจุบัน ในบางกรณียังคงไซ้เป็นคำชอน และในบางกรณี อาจใช้คำแต่ละคำที่ประกอบกันเป็นคำชอนนั้นแยกกัน เช่น

แอบแฝง

(สมัยก่อน) ไซ้เป็นคำชอน คือ แอบแฝง

(ปัจจุบัน) ยังคงไซ้เป็นคำชอน คือ แอบแฝง
และไซ้แยกกันทีละคำ คือ แอบ, หรือ แฝง

ตัวอย่าง

รัชกาลที่ 4 "ถ้าไปพบปะเรือกระบวนเสด็จเข้าที่ใด ก็ให้จอดแอบแฝง
เขาเสีย"

(ประกาศ. 102)

ตามตัวอย่างนี้ ในสมัยปัจจุบันใช้คำว่า แอบ

4.3.1.2 คำซ้อนในภาษาสมัยก่อนซึ่งเกิดจากคำมากกว่า 2 คำซ้อนกัน

คำซ้อนในภาษาสมัยก่อนซึ่งเกิดจากคำมากกว่า 2 คำซ้อนกันนั้น ในสมัย
ปัจจุบันนอกจากจะใช้คำเพียง 2 คำ ในคำซ้อนนั้นมาซ้อนกันแล้ว ในบางกรณียังอาจปรากฏ
ในลักษณะอื่นอีก ดังต่อไปนี้

4.3.1.2.1 สมัยปัจจุบัน ในบางกรณีแยกใช้คำที่ซ้อนกันอยู่ที่ละคำทุกคำ

4.3.1.2.2 สมัยปัจจุบัน ในบางกรณีแยกใช้คำที่ซ้อนกันอยู่ที่ละคำ
แต่ในบางกรณีมีคำบางคำที่ไม่ใช่แล้ว

4.3.1.2.1 สมัยปัจจุบัน ในบางกรณีแยกใช้คำที่ซ้อนกันอยู่ที่ละคำทุกคำ

ต่อไปนี้เป็นตัวอย่างเป็นตัวอย่างของคำมากกว่า 2 คำ ซึ่งมีความหมาย
คล้ายกันหรือเหมือนกัน ที่ใช้เป็นคำซ้อนในภาษาสมัยก่อน แต่ในปัจจุบันนอกจากจะใช้คำเพียง
2 คำในคำซ้อนนั้นมาซ้อนกันแล้วในบางกรณี ยังอาจแยกใช้คำที่ซ้อนกันอยู่ที่ละคำทุกคำได้ควย
เช่น

โยกถอนคลอนสั้น

(สมัยก่อน) ใช้เป็นคำซ้อน คือ โยกถอนคลอนสั้น

(ปัจจุบัน) ใช้คำเพียง 2 คำซ้อนกัน คือ สั้นคลอน

และใช้แยกกันที่ละคำทุกคำ คือ โยก, ถอน, คลอน, หรือ สั้น

ตัวอย่าง

รัชกาลที่ 1 “แล้วใหม่จนกระหม่อมเข้าทั้งสิ้น เอาทอนไม้สอดเข้า
ข้างละคน โยกถอนคลอนสิ้น เพิกหนังสือทั้งฉมนั้นออกเสีย แล้ว
เอากรวดทรายหยาบซักกระบานสี่ศักราะให้ขาวเหมือน
พรรณศรีสังข์”

(4 กฏ. 118)

4.3.1.2.2 สมัยปัจจุบัน ในบางกรณีแยกใช้คำที่ซ้อนกันอยู่ที่ละคำ แต่ใน
บางกรณีมีบางคำที่ไม่ใช่แล้ว

ต่อไปนี้เป็นตัวอย่างของคำมากกว่า 2 คำ ซึ่งมีความหมาย
คล้ายกันหรือเหมือนกันที่ใช้เป็นคำซ้อนในภาษาสมัยก่อน แต่ในปัจจุบันนอกจากจะใช้คำเพียง
2 คำในคำซ้อนนั้นมาซ้อนกันแล้ว ในบางกรณี ยังอาจแยกใช้คำที่ซ้อนกันอยู่ที่ละคำ โดยมี
คำบางคำที่ไม่ใช่แล้วได้ เช่น

ชาหิงนาน

(สมัยก่อน) ใช้เป็นคำซ้อน คือ ชาหิงนาน

(ปัจจุบัน) ใช้คำเพียง 2 คำซ้อนกัน คือ ชานาน, หรือ นานชา
และใช้แยกกันที่ละคำ คือ ชา, หรือ นาน
ส่วนคำว่า หิง ในความหมายนี้ เลิกใช้แล้ว

ตัวอย่าง

รัชกาลที่ 1 “ชายผู้ว่ามีไค้ไปมาหาสู่ชวยไค้ทอไค้ไค้เป็นชาหิงนาน” (2 กฏ. 306)

หมายเหตุ ในสมัยรัชกาลที่ 5 ปรากฏว่ามีการใช้คำ 2 คำในคำซ้อนนี้ คือ คำว่า
ชา และ นาน มาประกอบกันเป็นคำซ้อน คือ ชานาน และยังคงใช้อยู่ในสมัยปัจจุบัน เช่น

ตัวอย่าง

รัชกาลที่ 5 “การพระราชพิธีพราหมณ์ในเดือนแปดนี้ ชรอยแต่เคิมมา
จะเปนพิธีที่เปนการไม่สุจริตในไตรทวารอย่างหนึ่งอย่างใด
เมื่อถึงพระพุทธศาสนาแล้ว จึงไค้ยกเด็กเสียชานานมา”

(สืบสองเดือน. 25)

เรือแพนาวา

(สมัยก่อน) ใช้เป็นคำซ้อน คือ เรือแพนาวา

(ปัจจุบัน) ใช้คำเพียง 2 คำซ้อนกัน คือ เรือแพ

และใช้แยกกันทีละคำ คือ เรือ, หรือ แพ

ส่วนคำว่า นาวา ตามปรกติ เป็นคำที่ใช้ในภาษาร้อยกรอง

ตัวอย่าง

รัชกาลที่ 1 "เกมเอาทรัพย์สินของผู้คนข้างมาเรือแพนาวาของท่าน

มาเป็นอนาประโยชน์"

(4 กฏ. 19)

หมายเหตุ ในสมัยรัชกาลที่ 5 ปรากฏว่ามีการใช้คำ 2 คำ คือ เรือ และ แพ ในคำซ้อนนี้มาประกอบกันเป็นคำซ้อน คือ เรือแพ และยังคงใช้อยู่ในสมัยปัจจุบัน เช่น

ตัวอย่าง

รัชกาลที่ 5 "แต่ที่จริงการที่ชักธงในเรือเมื่อนั้นไม่ว่าธงอะไร ชักอยู่ แต่เท่าที่ตาคนอื่นจะแลเห็นเท่านั้น ถ้าออกถึงกลางทะเลแล้ว เขาเอาธงพับเก็บเสียหมด ไม่ชักไว้ให้ธงเก่า คอไปเห็นเรือแพหรือจะไกลฝั่งจึงเอะอะชักกันใหม่"

(วชิรญาณ. 1/62)

4.3.2 คำซึ่งไม่ใช่เป็นคำซ้อนในภาษาสมัยก่อน ในภาษาสมัยก่อนมีการใช้คำคำหนึ่งตามลำพัง แต่ในปัจจุบันจะนำเอาคำอีกคำหนึ่งซึ่งมีความหมายคล้ายกันหรือเหมือนกันมาซ้อนกับคำคำนั้น แล้วใช้เป็นคำซ้อนในลักษณะต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

4.3.2.1 ในบางกรณี สมัยปัจจุบันใช้เฉพาะคำซ้อนนั้น

4.3.2.2 ในบางกรณีสมัยปัจจุบันอาจใช้เป็นคำซ้อน และในบางกรณีอาจใช้คำอีกคำหนึ่งที่นำมาซ้อนนั้นตามลำพัง

4.3.2.3 ในบางกรณี สมัยปัจจุบันอาจใช้เป็นคำซ้อน และในบางกรณีอาจใช้คำแต่ละคำที่ประกอบเป็นคำซ้อนนั้นแยกกัน

4.3.2.1 ในบางกรณี สมัยปัจจุบันใช้เฉพาะคำชื่อนั้น

ต่อไปนี้เป็นตัวอย่างของคำคำหนึ่งซึ่งใช้ตามลำพังในภาษาสมัยก่อน แต่ปัจจุบันมีการนำเอาคำอีกคำหนึ่งซึ่งมีความหมายคล้ายกันหรือเหมือนกันมาซ้อนกับคำนั้น แล้วใช้เฉพาะคำชื่อนั้น เช่น

บัง

(สมัยก่อน) ใช้คำว่า บัง เพียงคำเดียว

(ปัจจุบัน) ใช้เป็นคำซ้อน คือ เบียดบัง

ตัวอย่าง

รัชกาลที่ 1 “ແດທັກັນວາລັກ**บัง**พระราชนัดดาช่วยเสด็จออกนสารพหุพย

สิ่งของ ๆ หลวงไปจากพระราชวังก็” (2 กฏ. 61)

“ผู้ใด**บัง**พระราชนัดดาของพระเจ้าอยู่หัว เป็นต้นว่า

สิ่งสิ้นไรนาเบียด**บัง**พระราชนัดดา” (4 กฏ. 36)

ปัจจุบันคำว่า บัง ซึ่งมีความหมายตามพจนานุกรม ๆ ว่า “กันไว้โดยทุจริต”

นี้ มีใช้ในสำนวนว่า “ฉอราษฎ์**บัง**หลวง” เท่านั้น

4.3.2.2 ในบางกรณี สมัยปัจจุบันอาจใช้เป็นคำซ้อน และในบางกรณีอาจใช้

คำอีกคำหนึ่งที่น่ามาซ้อนนั้นตามลำพัง

ต่อไปนี้เป็นตัวอย่างของคำคำหนึ่งซึ่งใช้ตามลำพังในภาษาสมัยก่อน แต่ปัจจุบันมีการนำเอาคำอีกคำหนึ่ง ซึ่งมีความหมายคล้ายกันหรือเหมือนกันมาซ้อนกับคำนั้น แล้วในบางกรณีอาจใช้เป็นคำซ้อน หรือในบางกรณีอาจใช้คำอีกคำหนึ่งที่น่ามาซ้อนนั้นตามลำพัง เช่น

ของ

(สมัยก่อน) ใช้คำว่า ของ เพียงคำเดียว

(ปัจจุบัน) ใช้เป็นคำซ้อน คือ ของเกี้ยว, หรือ เกี้ยวของ

และใช้คำว่า เกี้ยว ตามลำพัง

ตัวอย่าง

รัชกาลที่ 1 "ถ้าแลเป็นเนื้อความมะหันตะโทษคองเข้ามาในราชอาณาจักร
 จำเป็นจตุลก็ให้เอาปลุกษาควยขาทูลองทุลีพระบาทผู้ใหญ่น้อย
 นักปราชูราชบัณฑิต"

(4 กฏ. 205)

เขิน

(สมัยก่อน) ใ้คำว่า เขิน เพียงคำเดียว
 (ปัจจุบัน) ใ้เป็นคำซ้อน คือ ตื่นเขิน
 และใ้คำว่า ตื่น ตามลำพัง

ตัวอย่าง

รัชกาลที่ 6 "นี่ก็ที่น่าประหลาดใจที่ลำน้าเกาเขินเร็วจริง ๆ"

(พระรวง. 240)

ทา

(สมัยก่อน) ใ้คำว่า ทา เพียงคำเดียว
 (ปัจจุบัน) ใ้เป็นคำซ้อน คือ คอยทา
 และใ้คำว่า คอย ตามลำพัง

ตัวอย่าง

รัชกาลที่ 1 "ถ้าใ้ใ้ซารสลัดจับชายผู้ไปใ้ใ้แลสำเภาสลัดไปตกซำศึก
 ใ้ใ้หญิงอยู่อุเจดปี่"

(2 กฏ. 240)

หมายเหตุ ในกรณีเช่นนี้ ภาษาปัจจุบัน อาจใ้เป็นคำซ้อน คือ รอทา และใ้คำว่า
รอ ตามลำพังก็ได้

ตอง

(สมัยก่อน) ใ้คำว่า ตอง เพียงคำเดียว
 (ปัจจุบัน) ใ้เป็นคำซ้อน คือ ถูกตอง
 และใ้คำว่า ถูก ตามลำพัง

ตัวอย่าง

รัชกาลที่ 1 "สุนาครันทองคีแล้วเจ็บปวดนัก ไหลคนพุงออกไปค่าย

แล้วก็รักษาตัวอยู่"

(สาม. 1255)

"ฝ่ายข้างหนึ่งบังอาจขึ้นไปตีบนเรือนทาน แล้วทองคีนั้น

ตายใช้ให้หมายคั้นนั้นตายตกไปตามกัน"

(3 กฏ. 186)

ตามตัวอย่างเหล่านี้ คำว่า ทองคี น่าจะใช้ในความหมายว่า "ถูกตี"

"สตรีรูปงามตาพร้อมควยลักษณะกิริยามารยาททองอย่าง

จึงควรนับวางาม"

(ราช. 458)

"โจโฉเห็นชอบควยจึงว่า กสอุบายนี้คั้นทองความคึกเรา

ทุกประการ"

(สาม. 830)

ตามตัวอย่างเหล่านี้ คำว่า ทอง น่าจะใช้ในความหมายว่า "ตรงตาม,

ถูกต้องตาม"

รัชกาลที่ 4 "ให้เจ้าพนักงานทองเกณฑ์ฝังกเอาหมายรับสั่งฉบับนี้เป็นแน่" (พงศ. 62/267)

รัชกาลที่ 5 "ไซ่ทองหนึ่งชอทอง เกณฑ์ไปเป็นผู้รับใช้อุปนายกในการ

เดินหนังสือหอพระสมุค"

(ปักหา. 43)

"ไม่นานไม่ช้า ความชั่วก็มาปรากฏขึ้น ตัวทองรายแสนควน

ก็ทองจับมาพิจารณาเป็นสัตย์ ทองพิพากษาโทษแขวนคอประหาร

ชีวิต"

(วชิรญาณ. 1/101)

ตามตัวอย่างเหล่านี้ คำว่า ทอง น่าจะใช้ในความหมายว่า "ถูก"

เคียบ

(สมัยก่อน) ใช้คำว่า เคียบ เพียงคำเดียว

(ปัจจุบัน) ใช้เป็นคำซ้อน คือ เคียบโต

และใช้คำว่า โต ตามลำพัง

ตัวอย่าง

รัชกาลที่ 1 “แต่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ที่ทรงพระเจริญกว่า คงจะทรงรู้สึกฝังในพระราชหฤทัยเป็นหนักหนา จึงทรงทำนุบำรุงพวกเรามาตั้งแต่มังเยาว์ ให้ได้รับศึกษาและฝึกหัดในทางที่สมควรแก่อัตภาพ และทรงชุบเลี้ยงเมื่อเติบโตขึ้น” (พระประวัติ. 11)

ปก

(สมัยก่อน) ใช้คำว่า ปก เพียงคำเดียว
 (ปัจจุบัน) ใช้เป็นคำซ้อน คือ ปกคลุม
 และใช้คำว่า คลุม ตามลำพัง

ตัวอย่าง

รัชกาลที่ 1 “ข้าพเจ้าจะเอาคืนประสิดุพรรณถันบรรทุก เกวียนใหม่มาก แลจะเอาหญ้าแฝงปกเสียด” (สาม. 1382)
 ปัจจุบัน คำว่า ปก มีที่ใช้เป็นภาษาปากว่า “ปกหนังสือ” แปลว่า “หอบกหนังสือ”

แปด

(สมัยก่อน) ใช้คำว่า แปด เพียงคำเดียว
 (ปัจจุบัน) ใช้เป็นคำซ้อน คือ แปดเปื้อน
 และใช้คำว่า เปื้อน ตามลำพัง

ตัวอย่าง

รัชกาลที่ 5 “เพราะวิไสยโรคไทยจะติดเนื่องกันในร่างกายผู้อื่นไม่ได้ ก็ควยเหตุที่ร่างกายของผู้อื่นมีสิ่งล่อให้ติด คือมีความซำรูก เช่น ทองเสียแลธาคูทั้ง 4 ไมบริบูรณ์เป็นคน จึงอาจมีของทำให้ติดแปดกันได้” (วชิรญาณ. 31/3088)

เพลึก

(สมัยก่อน) ใช้คำว่า เพลึก เพียงคำเดียว

(ปัจจุบัน) ใช้เป็นคำซ้อน คือ เพลึกเพลิน
และใช้คำว่า เพลิน ตามลำพัง

ตัวอย่าง

รัชกาลที่ 1 “อนึ่งถ้าไถนาเพลึกเหยียบเข้าทานเสียให้ปลคเอาวัวไว้
ตัวหนึ่ง”

(3 กฏ. 102)

แอบ

(สมัยก่อน) ใช้คำว่า แอบ เพียงคำเดียว

(ปัจจุบัน) ใช้เป็นคำซ้อน คือ แอบอ้าง
และใช้คำว่า อ้าง ตามลำพัง

ตัวอย่าง

รัชกาลที่ 1 “เหตุทั้งนี้ เพราะโฮจันคึกอ่านแอบรับสั่งให้กองทัพหัวเมือง
ยกมาทำร้ายแก่เรา”

(สาม. 35)

“พระมหาเทวีกับสมิงมราหูเป็นชู้กันคิดแต่งหนังสือแอบรับสั่ง
พระราชบิดา”

(ราช. 138)

4.3.2.3 ในบางกรณี สมัยปัจจุบันอาจใช้เป็นคำซ้อน และในบางกรณีอาจใช้ คำแต่ละคำที่ประกอบเป็นคำซ้อนนั้นแยกกัน

ต่อไปนี้เป็นตัวอย่างของคำคำหนึ่งซึ่งใช้ตามลำพังในภาษาสมัยก่อน
แต่ปัจจุบันมีการนำเอาคำอีกคำหนึ่งซึ่งมีความหมายคล้ายกันหรือเหมือนกันมาซ้อนกับคำนั้น แล้ว
ในบางกรณีอาจใช้เป็นคำซ้อน หรือในบางกรณีอาจใช้คำแต่ละคำที่ประกอบเป็นคำซ้อนนั้นแยกกัน
เช่น

แอบ

(สมัยก่อน) ใช้คำว่า แอบ เพียงคำเดียว

(ปัจจุบัน) ใช้เป็นคำซ้อน คือ แอบซ้อน

และแยกใช้ทีละคำ คือ แอบ, หรือ ซ้อน

ตัวอย่าง

รัชกาลที่ 1 “ทหารจิ๋วเสียนตางคนตางกลัวจูลงก็วิ่งเข้าแอบตัวอยู่” (สาม. 884)

หมายเหตุ ในสมัยปัจจุบัน คำว่า แอบ ใช้เป็นอรรถกริยา เช่น “ขโมยแอบอยู่
หลังบ้าน”

คำว่า ซ้อน ใช้ทั้งที่เป็นอรรถกริยา เช่น “ขโมยซ้อนอยู่หลังบ้าน” และเป็น
สกรรกริยา เช่น “เขาซ้อนทรัพย์สมบัติไว้ในป่า”

ตามตัวอย่างในสมัยรัชกาลที่ 1 คำว่า แอบ ใช้เป็นสกรรกริยาได้ แต่ใน
สมัยปัจจุบัน จะใช้ว่า “ซ้อนตัว” แทน “แอบตัว” เพราะคำว่า แอบ ในสมัยปัจจุบันใช้เป็น
อรรถกริยา เท่านั้น

4.3.3 คำซึ่งมีใช้ทั้งที่เป็นคำซ้อนและไม่ใช้คำซ้อนในภาษาสมัยก่อน ในภาษา
สมัยก่อนมีการใช้คำ 2 คำที่มีความหมายคล้ายกันหรือเหมือนกันมาซ้อนกัน นอกจากจะใช้
คำ 2 คำนั้นเป็นคำซ้อนแล้ว ในบางกรณี ยังอาจใช้คำซ้อนนั้นในลักษณะต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

4.3.3.1 อาจใช้เพียงคำเดียว

4.3.3.2 อาจใช้คำแต่ละคำที่ประกอบเป็นคำซ้อนนั้นแยกกัน

4.3.3.1 สมัยก่อนอาจใช้เพียงคำเดียว

ในกรณีสมัยก่อนนำเอาคำ 2 คำที่มีความหมายคล้ายกันหรือเหมือนกัน
มาใช้เป็นคำซ้อน หรือในบางกรณีอาจใช้เพียงคำเดียวนั้น ในปัจจุบันยังคงใช้คำคำนั้นเป็น
คำซ้อน หรืออาจไม่ใช่เป็นคำซ้อนก็ได้ ในลักษณะต่อไปนี้

- 4.3.3.1.1 ปัจจุบันใช้เฉพาะคำชื่อนั้น
- 4.3.3.1.2 ปัจจุบันใช้คำอีกคำหนึ่งซึ่งเป็นส่วนประกอบที่เหลือ
ของคำชื่อนั้นตามลำดับ
- 4.3.3.1.3 ปัจจุบันใช้คำแต่ละคำที่ประกอบเป็นคำชื่อนั้นแยกกัน

4.3.3.1.1 ปัจจุบันใช้เฉพาะคำชื่อนั้น

ต่อไปนี้เป็นตัวอย่างของคำ 2 คำ ซึ่งมีความหมายคล้ายกันหรือเหมือนกันที่ใช่เป็นคำชื่อนั้น หรือใช่เพียงคำเดียวในภาษาสมัยก่อน แต่ปัจจุบันยังคงใช้เฉพาะคำชื่อนั้น

เจ้าขุนมูลนาย

(สมัยก่อน) ใช้เป็นคำชื่อนั้น คือ เจ้าขุนมูลนาย

หรือใช้คำว่า มูลนาย เพียงคำเดียว

(ปัจจุบัน) ยังคงใช้เป็นคำชื่อนั้น คือ เจ้าขุนมูลนาย เท่านั้น

ตัวอย่าง

รัชกาลที่ 3 "ข้าพเจ้ายิ่งหามีมูลนายใช้สอยไม่" (ทัฬหยาน. 27)

รัชกาลที่ 4 "ฝ่ายลูกหนี้เมื่อเป็นคนหลวงเกาะไว้ ก็ให้มาบอกเจ้าขุน
มูลนายแดงวางฎีกาใน 15 วัน พ้นนั้นไม่รอง จะว่าเป็นคนหลวง
ไม่ได้" (ประกาศ. 78)

"ถ้าเจ้าหม่อมมูลนายไม่เอาธุระจนต้องร้องฎีกา ถ้าได้ความว่า
ลูกหนี้บอกแล้วไม่ไปรับ จะปรับให้โทษหนึ่งถึงหนึ่งนั้น" (ประกาศ. 78)

รัชกาลที่ 5 "ขยายกลอยคนหนึ่งเป็นโขนมาแต่ยังสาว จนจวนแก่ก็ยัง
ไม่ได้เป็นมูลนายอะไรกับเขา" (ปัทมา. 49)

เปลื้องปล้ำ

- (สมัยก่อน) ใช้เป็นคำชอน คือ เปลื้องปล้ำ
หรือใช้คำว่า เปลื้อง เพียงคำเดียว
- (ปัจจุบัน) ยังคงใช้เป็นคำชอน คือ เปลื้องปล้ำ เท่านั้น

ตัวอย่าง

- รัชกาลที่ 1 “ครั้นเห็น เปลื้อง แลวกลับหาเขาควยคิษยนโม” (4 กฏ. 200)
“ขงเบ้งจึงว่า อันมาเจียวนั้นมีมือกล้าหาญนัก แม่จะรบ
กับเตียวหุยนี้ อุปมาเหมือนหนึ่งเสื้อสองตัวสู้กัน เห็นจะ
เปลื้อง ขางหนึ่งเป็นมันคง” (ตาม. 943)
“มาเจียวทำถอยหนีเตียวหุยขับมาไล่ตามไป พลังคิดว่า
มาเจียวยังมีไคเปลื้อง ปล้ำชักมาหนีไปคังนี้ เห็นจะทำกลอุบาย
สิ่งใดเป็นมันคง” (ตาม. 943)

4.3.3.1.2 ปัจจุบันใช้คำอีกคำหนึ่งซึ่งเป็นส่วนประกอบที่เหลือของคำชอน
นั้นตามลำดับ

ต่อไปนี้เป็นตัวอย่างของคำ 2 คำ ซึ่งมีความหมายคล้ายกันหรือเหมือนกัน ซึ่งนอกจากจะใช้เป็นคำชอนแล้ว ยังอาจใช้เพียงคำเดียวในภาษาสมัยก่อน แต่ปัจจุบันนอกจากจะยังคงใช้คำนั้นเป็นคำชอนแล้ว ยังอาจใช้คำอีกคำหนึ่ง ซึ่งเป็นส่วนประกอบที่เหลือของคำชอนนั้นตามลำดับ เช่น

เกาะกุ่ม, หรือ กุ่มเกาะ

- (สมัยก่อน) ใช้เป็นคำชอน คือ เกาะกุ่ม, หรือ กุ่มเกาะ
หรือใช้คำว่า เกาะ เพียงคำเดียว
- (ปัจจุบัน) ยังคงใช้เป็นคำชอน คือ เกาะกุ่ม
หรือใช้คำว่า กุ่ม ตามลำดับ

ตัวอย่าง

รัชกาลที่ 1 "ใส่ถอดแทนท้าวทำร้ายแค้นควยประการใด ๆ ก็ดี แลเกาะกุมท้าวมาไต่ถามเองก็ดี มาส่งให้สุภาภระลาการ พิจารณาก็ดี"

(4 กฏ. 111)

"มาตราหนึ่ง สุขอตุกสาวท้าวหลานสาวท้าว ท้าวให้ แล้วยังหนีไต่แต่งงาน ชายกุมเกาะเบาะแซงถูลากเอา หลิงนั้นไป ท้าวว่าชายนั้นเลมิด"

(4 กฏ. 111)

"ถ้ามิไต่บอกเอาไวแล้วแลจะเกาะเอาลูกเมียผู้คนซึ่ง อยู่ ณ เรือนมิไต่"

(2 กฏ. 133)

รัชกาลที่ 4 "จะไต่ยึดเงินเบี้ยหวัดกรมล้อมพระราชวังไว้ให้เป็น เบี้ยหวัดปรับทำขวัญแค้นที่ต้อง เกาะมาชำระนั้นรายละ สิบตำลึงทุกราย"

(ประกาศ. 204)

ป่วยไข

(สมัยก่อน) ไขเป็นคำชอนคือ ป่วยไข
หรือไต่คำว่า (ผู้) ไข เพียงคำเดียว

(ปัจจุบัน) ยังคงไขเป็นคำชอนคือ ป่วยไข
หรือไต่คำว่า (ผู้) ป่วย ตามลำพัง

ตัวอย่าง

รัชกาลที่ 1 "มาตราหนึ่ง ญาติผู้ใดป่วยไขแลลูกหลานญาติพี่น้องผู้ไข นั้นอุยบานเดียวกันก็ดี อยู่ต่างบ้านในแขวงจังหวัดเขามาก็ดี"

(3 กฏ. 38)

พบปะ

(สมัยก่อน) ไขเป็นคำชอนคือ พบปะ
หรือไต่คำว่า ปะ เพียงคำเดียว

(ปัจจุบัน) ยังคงไขเป็นคำชอนคือ พบปะ
และไต่คำว่า พบ ตามลำพัง

ตัวอย่าง

รัชกาลที่ 1 "ข้าพเจ้ากับเพื่อนที่รักคิดพินกันหนีไปซ่อนอยู่แห่งใด
เจ้านายเจ้าข้าไปกบฏปะเขาทานหมี่ให้เกาะกุมเอาเอง" (4 กฏ. 107)

"บัดนี้หนีร้อนมาพึ่งเย็น คิดว่าจะทำการสนองพระเดช
พระคุณราชบุตรพระเจ้ามณฑลพิมายทองโดยสัตย์สุจริตกว่าจะ
สิ้นชีวิตก็ไมสมปรารถนา กลับมาเป็นโทษเสียอีกเล่า อุปมา
เหมือนหนีศึกมาพบเสือ ขึ้นต้นไม้ประอสรพิษมีรูที่จะคิกเลย" (ราช. 412)

รัชกาลที่ 4 "ถ้าไปกบฏปะเรือกระบวนเสด็จเข้าที่ใด ก็ให้จอกแอมแฝง
เขาเสีย" (ประกาศ. 102)

รัชกาลที่ 6 "คนโดยมากบางที่จะฟังใครว่าเป็นครั้งแรกเมื่ออ่าน
หนังสือนี้ ว่ากวยขามสุโขทัยก็มี ถึงแม่ได้กบฏปะขามสุโขทัย
ก็คงเข้าใจว่าเป็นขามสังกโลก ที่จริงเข้าใจว่าสุโขทัยคง
ได้วิชามาจากสวรรค์โลกอีกชั้นหนึ่ง" (พระร่วง. 100)

ยาเกรง

(สมัยก่อน) ใช้เป็นคำชอนคือ ยาเกรง

หรือใช้คำว่า ยา เพียงคำเดียว

(ปัจจุบัน) ยังคงใช้เป็นคำชอนคือ ยาเกรง

หรือใช้คำว่า เกรง ตามลำดับ

ตัวอย่าง

รัชกาลที่ 1 "แลพนองอาจมียามีกั้ว แลมีจำพระราชนิยมพระเจ้า
อยู่หัวบัญญัติไว้" (4 กฏ. 4)

รัชกาลที่ 5 "สังเกตความรู้สึกของคนโดยส่วนก็มักเป็นเช่นนี้ คูมี
ความเคารพยาเกรงกับตันอยู่ทั่ว ๆ กัน" (วชิรญาณ. 1/63)

รัชกาลที่ 6 “ขอให้ช่วยกันตั้งใจบำรุงความเจริญของกรมกองของตน,
ตั้งใจทำไ้กรรมของท่านเป็นที่นับถือแก่สาธารณชน เป็นที่
ยำเกรงต่อคนเหล่ารายที่มุ่งหมายทำลายชาติ, ศาสนา,
พระมหากษัตริย์.”

(เทศนา เลือป่า.90)

เยี่ยมเยียน

(สมัยก่อน) ไซ้เป็นคำช้อนคือ เยี่ยมเยียน
หรือไซ้คำว่า เยี่ยม เพียงคำเดียว
(ปัจจุบัน) ยังคงไซ้เป็นคำช้อนคือ เยี่ยมเยียน
หรือไซ้คำว่า เยี่ยม ตามลำพัง

ตัวอย่าง

รัชกาลที่ 4 “ราชทูตไปหา เลอร์คักลาเรนคอนตามไกการซึ่งจะไป
เยี่ยมเยียนใครบ้าง”

(จ.ม.ราโช.175)

“เจ้าเมืองมาเยี่ยมราชทูตที่โฮเทล ไกลามสุขทุกขแล้ว
ก็ลากลับไป”

(จ.ม.ราโช.157)

“เวลาเช้าสี่โมง เลอร์คักแซดบันเป็นที่สองรอง
เลอร์คักลาเรนคอนมาเยี่ยมราชทูต”

(จ.ม.ราโช.162)

4.3.3.1.3 ปัจจุบันไซ้คำแต่ละคำที่ประกอบเป็นคำช้อนนั้นแยกกัน

ต่อไปนี้เป็นตัวอย่างของคำ 2 คำ ซึ่งมีความหมายคล้ายกันหรือ
เหมือนกัน ซึ่งนอกจากจะไซ้เป็นคำช้อนแล้ว ยังอาจไซ้เพียงคำเดียวในภาษาสมัยก่อน แต่
ปัจจุบันนอกจากจะยังคงไซ้คำนั้นเป็นคำช้อนแล้ว ยังอาจไซ้คำแต่ละคำที่ประกอบเป็นคำช้อน
นั้นแยกกัน เช่น

แบบอย่าง

(สมัยก่อน) ไซ้เป็นคำช้อน คือ แบบอย่าง
หรือไซ้คำว่า อย่าง เพียงคำเดียว

(ปัจจุบัน) ยังกงใช้เป็นคำซ้อน คือ แบบอย่าง
หรือใช้แยกกันทีละคำคือ แบบ, หรือ อย่าง

ตัวอย่าง

รัชกาลที่ 1 "สตรีรูปงามตาพร้อมด้วยลักษณะกิริยามารยาทต้องอย่าง
จึงควรนับวางาม" (ราช. 458)

"เสนาบดีเห็นลูกมาตัวนั้นมีกำลังมาก แลประกอบด้วย
ลักษณะต้องอย่างก็ชอบใจ" (ราช. 459)

"พระเจ้าแผ่นดินกรุงหงสาวดีผู้ทรงทศพิศราชธรรมเป็นอันดี
นั้นมีพระราชศรัทธาอาราธนาให้อาตมาภาพพาพระภิกษุผู้ชำนาญ
ในจิตรกรรมมาเขียนอย่างไพบยน์คัมหาปราสาท อย่างพระพุทธรูป
บพวลัญชร แลอย่างพระวิหารทั้งสิบหก" (ราช. 504)

รัชกาลที่ 4 "ข้าไคสั่งให้หลวงสรพาวุธเอาอย่างหลอดแก้วครอบ
ตะเกียงไปตามเจ้าหมื่นสรรเพชกรักคืออย่าง ด้วจะให้
ทำมาเปนอาไหลไว้ใช้" (หัตถ. 35)

รัชกาลที่ 6 "พิจารณาคูเมื่อไคเห็นปราสาทหินแห่งอื่น ๆ แลเห็นว่า
ช่างที่ไคแบบอย่างสร้างนครวัดไคไคคิดอะไรแปลกประหลาด
ขึ้นใหม่ รูปทรงแลสดลายลวนแบบอย่างเอามาจากที่อื่น" (นครวัด. 74)

คำว่า แบบ และ อย่าง ในภาษาปัจจุบันใช้แยกกันทีละคำ เช่น "อย่าเอาอย่าง
การกระทำที่ไม่ดี" เป็นต้น บางครั้งคำว่า แบบ และ อย่าง อาจใช้แทนกันได้ เช่น "ทำแบบ
นี้ไม่ดี" หรือ "ทำอย่างนี้ไม่ดี" เป็นต้น

วางแปล

(สมัยก่อน) ใช้เป็นคำซ้อนคือ วางแปล
หรือใช้คำว่า แปล เพียงคำเดียว

(ปัจจุบัน) ยังคงใช้เป็นคำซ้อนคือ วางเปล่า
หรือใช้แยกกันทีละคำคือ วาง, หรือ เปล่า

ตัวอย่าง

รัชกาลที่ 1 “ครั้งใจโศกุมทหารประมาณร้อยหมื่นมาตุงเตียงบันโบ
จูลงรบพุ่งหักทวนูเข้าออกรวดเร็วเหมือนหนึ่งทีเปล่าอันหา
ทหารมิไค” (ตาม. 756)

ตามตัวอย่างนี้ ปัจจุบันใช้ วางเปล่า หรือ วาง และเมื่อเป็นภาษาปาก อาจ
ใช้ว่า “ทีเปล่า ๆ ไค”

ครั้งไปถึงเห็นแคคายเปล่าอยู่จึงให้จับชาวบ้านป่ามา
ถามวามาคายยกไปแห่งไค” (ตาม. 1257)

ตามตัวอย่างนี้ ปัจจุบันใช้ วางเปล่า
“ซึ่งจะไปทำราชการควยทานจะเอายศฐาศักดิ์นั้นมิไคยินดี
ถ้าวางเปล่าเมื่อไคจึงจะเข้าไปสนทนาควย” (ตาม. 568)

ตามตัวอย่างนี้ ปัจจุบันใช้ วาง
“สามเณรพุทธานุชาจึงบอกว่าทานสมภารใช้เข้าไปคุโยมป่วย
นายบ้านจึงว่าแก่สามเณรว่า ข้าจะไปเยื่อนควยยังไม่เปล่า
ถ้าเจ้าเณรไปแล้วกลับมามอกอากาศแก่ชาควย” (ราช. 78)

ตามตัวอย่างนี้ ปัจจุบันใช้ ไม่วาง ขอความว่า “ยังไม่เปล่า” ซึ่งหมายถึง
“ยังไม่วาง” นี้ ยังคงมีใช้อยู่ในภาษาถิ่นบางถิ่น เช่น ภาษาสงขลา เป็นต้น

4.3.3.2 สมัยก่อนอาจใช้คำแต่ละคำที่ประกอบเป็นคำซ้อนนั้นแยกกัน

ในกรณีที่สมัยก่อนนำเอาคำ 2 คำที่มีความหมายคล้ายกันหรือเหมือนกัน
มาใช้เป็นคำซ้อน หรือในบางกรณีอาจใช้คำแต่ละคำที่ประกอบเป็นคำซ้อนนั้นแยกกัน ในสมัย
ปัจจุบันบางกรณียังคงใช้คำนั้นเป็นคำซ้อน และบางกรณีใช้เพียงคำใดคำหนึ่งเป็นส่วนประกอบ
ของคำซ้อนนั้นตามลำดับ เช่น

ปรับไหม

- (สมัยก่อน) ไซ้เป็นคำซ้อนคือ ปรับไหม
หรือไซ้แยกกันทีละคำคือ ปรับ, หรือ ไหม
- (ปัจจุบัน) ยังคงไซ้เป็นคำซ้อนคือ ปรับไหม
หรือไซ้คำว่า ปรับ ตามลำดับ

ตัวอย่าง

- รัชกาลที่ 1 "ถ้าเป็นความมะหั้นตะโทษ ให้ปรับไหมพญาสถานหนึ่ง
ทวีคุณเป็นพิในหลวงโดยพระราชาคุณผู้กา" (2 กฏ. 53)
- "อนึ่ง ถ้าแขกเมืองถวายบังคมแลมิไคเฝ้า ให้ไหมตาม
บันดาศักดิ์" (1 กฏ. 106)
- "ท้าวพญาหมานตรีมุขหัวเมืองลูกขุนหัวหมื่นชีข้างมา
ย้วยานกลายหน้าโรงมามีดงไซ้ ให้ชาวมาหามมีฟัง ให้ไหม
จักรคุณทวีคุณ" (1 กฏ. 85)
- รัชกาลที่ 4 "เจ้าพนักงาน จาศาลา จาคาน ทนายเรือนโชตนจับได้
คานผู้โคกคัต แลผู้นจับโคกคัต มีผู้มารองฟองชำระเป็นสัจ ก็ให้
ปรับไหมผู้ที่เป็นนายบอนและเจ้าของทีคนละ 10 คำลึง" (ประกาศ. 43)
- "ถึงเจ้าพนักงานกรมมา จะเฝือกมาในพระราชวัง ก็ให้บอก
กรมวังเสียก่อนจึงเฝือกมา ถ้าไม่บอกกรมวัง ให้กรมวังจับปรับให้
เสียเงินตามพระราชบัญญัติ" (ประกาศ. 251)
- รัชกาลที่ 5 "ถ้าเล่นกันที่เรือนที่บ้าน ก็ให้ปรับไหมเจ้ามือเงินสิบคำลึง
เป็นค่าสินบนแลให้ทำโทษตามเขนกลามาแลวนั้น ส่วนเจ้า
เรือนเจ้าของบ้านยอมให้เจ้ามือไปเล่นให้ปรับไหมเงินห้าคำลึง" (ประกาศ. 5/5)

เพิกถอน

- (สมัยก่อน) ไซ้เป็นคำซ้อน คือ เพิกถอน
หรือไซ้แยกกันทีละคำคือ เพิก, หรือ ถอน

(ปัจจุบัน) ยังคงใช้เป็นคำซ้อน คือ เพิกถอน
หรือใช้คำว่า ถอน ตามลำพัง

ตัวอย่าง

รัชกาลที่ 1 “แล้วให้ขุนกระหวมคนเข้าทั้งสี่ เอาทอนไม้สอดเข้า
ข้างละคนโยกถอนคลอนสั้น เพิกทั้งทั้งผมนั้นออกเสีย” (4 กฏ. 118)

รัชกาลที่ 5 “ถ้าจะเลิกศาสนาไปถือศาสนาคริสต์เถียน จะเพิกถอน
ความนับถือพุทธศาสนาซึ่งตั้งอยู่ในน้ำใจคนตามที่เคยนับถือมา
หลายสิบชั่วคนแล้วนั้นจะถอนไคโดยยาก” (ราชาธิบาย.สามัคคี. 6)

หนทาง

(สมัยก่อน) ใช้เป็นคำซ้อน คือ หนทาง
หรือใช้แยกกันทีละคำ คือ หน, หรือ ทาง

(ปัจจุบัน) ยังคงใช้เป็นคำซ้อน คือ หนทาง
หรือใช้คำว่า ทาง ตามลำพัง

ตัวอย่าง

รัชกาลที่ 1 “ผู้ใดถามว่าไ้ทางท่านขับวัวไปตามหนทางชนวัว
ลามกลางหนทางนั้นตาย ท่านวบบึงใส่โทษแก่ผู้ขับวัว
ไปนั้นเลย” (3 กฏ. 168)

“ประการหนึ่งเค็รหนทางด้วยกันวิวาทกัน ผู้เค็ร
หนทางด้วยกันเป็นพยาน” (2 กฏ. 81)

“ถ้าเกวียนหักไปมีรถอยู่แตกกลางหน โจรปล้นลักเอา
ทรัพย์สินในเกวียนไป เจ้าเกวียนจะเอาค่าจางมิไค” (3 กฏ. 142)

“ประการหนึ่งเค็รหนไปอาไศรยศาลาด้วยกันวิวาทกัน
ผู้เค็รหนอาไศรยศาลาด้วยกันเป็นพยาน” (2 กฏ. 81)

“ถ้าเสด็จหนเรือแฉประเทียบฝายในลงก็ดี แตนักเษขันที่

แฉนายเรือลง”

(1 กฏ. 82)

รัชกาลที่ 4 “ถ้าจะยงในที่วัคที่บ้านที่หนทางคนไปมา ผู้ที่จะยงลางที่คนคือ

บาง คนเมาสุราบาง ไม่ทันเห็นคนก็จะไปถูกคนปวยเจ็บคาย”

(ประกาศ. 391)

รัชกาลที่ 5 “หนทางนี้จะเป็นหนางถูกเทตามสมัยในประจุบันนี้”

(ราชาธิบาย. สำนัคดี. 19)

หมายเหตุ ปัจจุบัน คำว่า หน ปรากฏอยู่แต่ในคำว่า “เดินหน” ซึ่งมีความหมายตรง
ตามพจนานุกรม ๆ ว่า “ไปในอากาศ” ไรกับเทวคา เทานั้น คือ “เทวคาเดินหน”

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย